

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Суспільна довіра до органів публічної влади у забезпеченні боргової безпеки
країни

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студентки Тарасенко Ярини Юріївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

групи Ф.м-11
(шифр групи)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

_____ Я.Ю. Тарасенко
(підпис)

Керівник старший викладач, _____ М.М. Бричко
к.е.н. (підпис)

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи магістра

на тему

Суспільна довіра до органів публічної влади у забезпеченні боргової безпеки
країни

Тарасенко Ярини Юріївни

Визначальним чинником, який сприяє підтримці національно-функціональної діяльності держави, її органів та інституцій, є формування та забезпечення достатнього рівня суспільної довіри, яка є необхідною умовою для передачі ним повноважень, необхідних для успішної реалізації економічної політики. Врахування важливості фактору довіри в державному секторі економіки та забезпечення достатнього його рівня дозволяє державним органам ради підтримувати соціально-економічну безпеку держави. Оскільки, великий кредит суспільної довіри до органів публічної влади визначає бажання добровільного декларування та добровільної сплата податків, зборів та інших платежів до бюджетів різних рівнів. Відповідно, податкові надходження визначають фінансову спроможність держави, а тому є запорукою забезпечення бюджетної, у тому числі боргової, безпеки країни.

Мета кваліфікаційної роботи: розвиток теоретико-методологічних засад дослідження впливу довіри до органів публічної влади на рівень боргової безпеки держави.

Об'єкт дослідження: фінансово-економічні відносини, що виникають в процесі формування та підтримки суспільної довіри до органів публічної влади та забезпечення боргової безпеки держава.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних, практичних засад дослідження довіри до органів публічної влади у забезпеченні боргової безпеки держави.

Наукові результати мають практичну цінність для різних фінансових установ та органів публічного управління. Напрацювання можуть бути передані для використання Міністерству фінансів України, Кабінету Міністрів України, Національному банку України, Міністерству економіки України та іншим.

Інформаційна база дослідження: праці вітчизняних та закордонних періодичних наукових видань, підручників, навчально- методичних посібників, правових актів та нормативно-правової документації з питань оцінки боргової безпеки держави. Емпірична база дослідження представлена даними Міністерства фінансів України, Національного банку України, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організація Об'єднаних Націй, соціологічної служби Центру Разумкова, Інституту соціології НАН України.

Основні положення кваліфікаційної роботи використанні при написанні колективної монографії «Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності» за загальної редакцією С. В. Леонова і М. М. Бричко, виконаної у межах науково-дослідної роботи «Імітаційне моделювання траєкторії впливу поведінкових атракторів на макроекономічну стабільність: роль транспарентності та суспільної довіри» (номер державної реєстрації – 0121U100469).

Ключові слова: боргова безпека, довіра, органи публічної влади, макроекономічна стабільність.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 38 сторінках, у тому числі список використаних джерел із 56 найменування, який розміщено на 7 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 13 рисунків, а також 2 додатки, які розміщені на 3 сторінках.

Рік захисту роботи – 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, д.е.н.,
проф.

_____ Л.Л. Гриценко
(підпис)

«__» _____ 20__р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи магістра

Студентки групи Ф.м-11 Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Тарасенко Ярини Юріївни

Тема роботи: «Суспільна довіра до органів публічної влади у забезпеченні боргової безпеки країни»

Затверджено наказом по СумДУ №1185-VI від «07» грудня 2022 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи «14» грудня 2022 р.

Вихідні дані до роботи: праці вітчизняних та закордонних періодичних наукових видань, підручників, навчально-методичних посібників, правових актів та нормативно-правової документації з питань оцінки боргової безпеки держави. Емпірична база дослідження представлена даними Міністерства фінансів України, Національного банку України, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організація Об'єднаних Націй, соціологічної служби Центру Разумкова.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення): розкрити економічну сутність, основні загрози та значення боргової безпеки у формуванні макроекономічної стабільності держави; визначити концептуальні засади дослідження довіри до органів публічної влади; дослідити роль довіри до органів публічної влади як фактору забезпечення боргової безпеки держави; оцінити індикатори боргової безпеки України; проаналізувати баланс суспільної довіри до

органів публічної влади; дослідити роль суспільної довіри до органів публічної влади серед інших факторів забезпечення боргової безпеки держави.

Дата видачі завдання: «07» листопада 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____ М. М. Бричко
(підпис)

Завдання прийнято до виконання «07» листопада 2022 р. _____ Я. Ю.
Тарасенко

(підпис)

ЗМІСТ

Вступ.....	7
1 Теоретико-методологічні засади дослідження довіри до органів публічної влади у забезпеченні боргової безпеки держави.....	10
1.1 Економічна сутність, основні загрози та значення боргової безпеки у формуванні макроекономічної стабільності держави	10
1.2 Концептуальні основи дослідження довіри до органів публічної влади ...	15
1.3 Довіра до органів публічної влади як фактор забезпечення боргової безпеки держави	20
2 Методичні засади дослідження довіри до органів державної влади у забезпеченні боргової безпеки країни.....	26
2.1 Оцінювання індикаторів боргової безпеки України	26
2.2 Аналіз суспільної довіри до органів публічної влади.....	34
2.3 Дослідження впливу суспільної довіри до органів публічної влади на рівень боргової безпеки держави.....	42
Висновки	48
Список використаних джерел	51
Додаток А Індикатори боргової безпеки держави.....	58
Додаток Б Значення індикаторів боргової безпеки держави.....	59

ВСТУП

Визначальним чинником, який сприяє підтримці національно-функціональної діяльності держави, її органів та інституцій, є формування та забезпечення достатнього рівня суспільної довіри, яка є необхідною умовою для передачі ним повноважень, необхідних для успішної реалізації економічної політики. Врахування важливості фактору довіри в державному секторі економіки та забезпечення достатнього його рівня дозволяє державним органам ради підтримувати соціально-економічну безпеку держави. Оскільки, великий кредит суспільної довіри до органів публічної влади визначає бажання добровільного декларування та добровільної сплати податків, зборів та інших платежів до бюджетів різних рівнів. Відповідно, податкові надходження визначають фінансову спроможність держави, а тому є запорукою забезпечення бюджетної, у тому числі боргової, безпеки країни.

Мета кваліфікаційної роботи: розвиток теоретико-методологічних засад дослідження впливу довіри до органів публічної влади на рівень боргової безпеки держави.

Для реалізації зазначеної мети кваліфікаційної роботи доцільно вирішити наступний перелік завдань:

- розкрити економічну сутність, основні загрози та значення боргової безпеки у формуванні макроекономічної стабільності держави;
- визначити концептуальні засади дослідження довіри до органів публічної влади;
- дослідити роль довіри до органів публічної влади як фактору забезпечення боргової безпеки держави;
- оцінити індикатори боргової безпеки України;
- проаналізувати баланс суспільної довіри до органів публічної влади;
- дослідити роль суспільної довіри до органів публічної влади серед інших факторів забезпечення боргової безпеки держави.

Об'єкт дослідження: фінансово-економічні відносини, що виникають в процесі формування та підтримки суспільної довіри до органів публічної влади та забезпечення боргової безпеки держава.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних, практичних засад дослідження довіри до органів публічної влади у забезпеченні боргової безпеки держави.

У процесі дослідження застосовувалися такі методи: монографічний, систематизації та логічного узагальнення (дослідження економічної сутності поняття «боргова безпека», «довіра»), методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, розрахунково-аналітичний метод (оцінювання індикаторів боргової безпеки України, аналіз балансу суспільної довіри до органів публічної влади), метод графічного зображення даних, метод математичного моделювання (визначення факторів впливу на рівень боргової безпеки).

Інформаційна база дослідження: праці вітчизняних та закордонних періодичних наукових видань, підручників, навчально- методичних посібників, правових актів та нормативно-правової документації з питань оцінки боргової безпеки держави. Емпірична база дослідження представлена даними Міністерства фінансів України, Національного банку України, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організація Об'єднаних Націй, соціологічної служби Центру Разумкова, Інституту соціології НАН України.

Основні положення, що формують наукову новизну дослідження, полягають у тому, що:

1. Набуло подальшого розвитку трактування сутності боргової безпеки країни яка на відміну від існуючих наукових підходів підкреслює особливе значення державної заборгованості у формуванні необхідного фінансового потенціалу держави. Виходячи з цього боргову безпеку варто розуміти як допустимий рівень державної заборгованості, який дозволяє задовольнити потреби держави у фінансових ресурсах з метою вирішення соціально-економічних проблем суспільства та розвитку національного господарства.

Створена концептуалізація боргової безпеки держави, яка окрім взаємозв'язку боргової безпеки та довіри, дозволяє нам проаналізувати її роль у забезпеченні макроекономічної стабільності країни.

2. Удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання рівня боргової безпеки держави, яка відрізняється від існуючих врахування показників які містить показники які опосередковано впливають на боргову безпеку країни та використовуються у світовій практиці для оцінювання боргової стійкості країни.

3. Розроблено науково-методичний підхід до врахування в процесі забезпечення боргової безпеки країни поведінкових факторів шляхом обґрунтування ролі довіри до Верховної ради України. Це дозволяє більш обґрунтовано діагностувати причини порушення боргової безпеки країни які пов'язані з ерозією суспільної довіри до органів публічної влади.

4. Здійснено дослідження впливу суспільної довіри до органів публічної влади на рівень боргової безпеки держави за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Результати показують достатньо високу адекватність побудованої моделі залежності боргової безпеки від досліджуваних факторів.

Наукові результати мають практичну цінність для різних фінансових установ та органів публічного управління. Напрацювання можуть бути передані для використання Міністерству фінансів України, Кабінету Міністрів України, Національному банку України, Міністерству економіки України та іншим.

Основні положення кваліфікаційної роботи використанні при написанні колективної монографії «Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності» за загальної редакцією С. В. Леонова і М. М. Бричко, виконаної у межах науково-дослідної роботи «Імітаційне моделювання траєкторії впливу поведінкових атракторів на макроекономічну стабільність: роль транспарентності та суспільної довіри» (номер державної реєстрації – 0121U100469).

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОВІРИ ДО ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1 Економічна сутність, основні загрози та значення боргової безпеки у формуванні макроекономічної стабільності держави

Надмірне зростання державного боргу є однією з глобальних проблем сучасного розвитку України, що має ряд негативних наслідків для фінансової системи країни та її боргової безпеки. Боргова безпека є ключовим фактором забезпечення національного економічного суверенітету, та стабільності фінансової системи проти внутрішніх та зовнішніх загроз, а також у реалізації соціально-економічної стратегії сталого розвитку.

У вітчизняній науковій літературі існує велика кількість різних визначень дефініції «боргова безпека держави». Найбільшого розповсюдження набув науково-методичний підхід щодо визначення, яке було розроблено відповідно до затверджених Міністерством економічного розвитку та торгівлі Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України «боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету та руйнуванням вітчизняної фінансової системи» [1].

Підходи до визначення сутності дефініції «боргова безпека держави» наведено на рисунку 1.1. Узагальнення існуючих в економічній літературі концептуальних підходів щодо вивчення боргової безпеки дозволило встановити, що зміст і специфіка категоризації поняття визначаються, по-перше, підходом до розрахунку рівня заборгованості, по-друге – ідентифікацією загроз для економіки країни. Відповідно до цього, маємо обґрунтовані підстави

визначити, що боргова безпека держави – це допустимий рівень державної заборгованості, який дозволяє задовольнити потреби держави у фінансових ресурсах з метою вирішення соціально-економічних проблем суспільства та розвитку національного господарства. На відміну від існуючих наукових підходів до визначення категорії «боргова безпека держави» даний підхід підкреслює особливе значення державної заборгованості у формуванні необхідного фінансового потенціалу держави.

О. Волкова [2]	Відповідний рівень боргових зобов'язань, який має кількісне вимірювання через розрахунок системи індикаторів.
А. Кулінська [3]	Елемент національних інтересів доцільно розглядати з точки зору комплексного підходу як підсистему в багаторівневій системі фінансово-економічної безпеки країни.
Д. Бойко, О. Коковіхіна, Н. Лисьонкова [4]	Рівень державної заборгованості, за якого країна здатна здійснювати стійке функціонування національної економіки, забезпечуючи одночасно недопущення критичного накопичення боргового тягаря.
Н. Галайко [5]	Елемент економічної безпеки держави, що визначає критично допустимий рівень державної заборгованості з урахуванням її ефективного використання та оптимального співвідношення між її складовими та іншими економічними показниками, який дозволяє зберегти стійкість фінансової системи, державний суверенітет, захистити національні інтереси, підтримуючи при цьому належний рівень платоспроможності та кредитний рейтинг держави у світовому просторі.
О. Барановський [6]	Рівень внутрішньої і зовнішньої державної та гарантованої державою заборгованості з урахуванням її структури в часовому і валютному вимірах, вартості її обслуговування, можливості реструктуризації та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними.
Г. Котіна, М. Степура, П. Кондро [7]	Рівень боргової незалежності, стабільності та платоспроможності країни в умовах впливу на неї ризикотвірних дестабілізуючих факторів державного боргу, іншими словами, рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості держави, за якого уряд здатний своєчасно та повному обсязі виконувати взяті на себе боргові зобов'язання та забезпечувати стійкий економічний розвиток.

Рисунок 1.1 – Визначення сутності дефініції «боргова безпека держави»

Джерело: узагальнено автором на основі [2,3,4,5,6,7]

Боргова безпека є однією з важливих складових національної фінансової безпеки, а також частиною системи її економічної безпеки країни, відповідно забезпечує макроекономічну стабільність країни (рисунок 1.2).

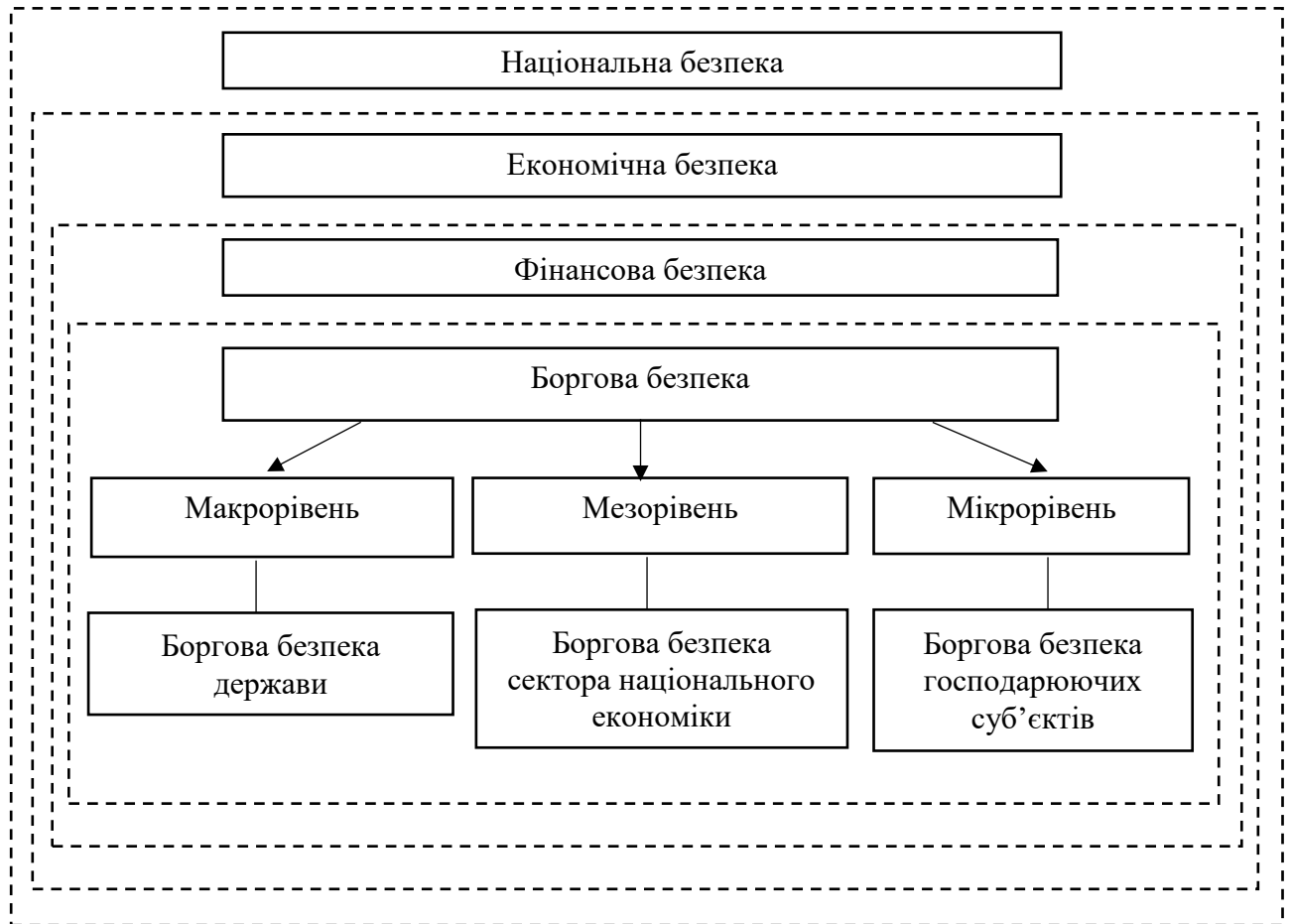

Рисунок 1.2 – Місце боргової безпеки в системі національної безпеки

Джерело: авторська розробка

Головною метою боргової безпеки є підтримання оптимального та безпечного рівня державної заборгованості. Безпечний рівень державного боргу дозволяє державі повністю погасити всю свою заборгованість без сторонньої на те допомоги та не покладаючись на міжнародні фінансові організації, визначаючи рівень її фінансової незалежності [8].

Важливим етапом в управлінні державною заборгованістю є моніторинг індикаторів боргової безпеки, оскільки він дає змогу проаналізувати та спрогнозувати наявну динаміку показників та на основі отриманих даних

побудувати адекватну сучасним реаліям стратегію управління державною заборгованістю [8].

В Україні для оцінки боргової безпеки країни найбільш широко використовуються такі основні показники: відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, Індекс ЕМВІ+Україна, середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, та відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу. Дані показники визначаються відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [9]. Характеристика основних показників та їх формули щодо розрахунку наведено в таблиці А.1 (додаток А).

Для України набуває особливої актуальності питання ефективної боргової політики, оскільки безперервний фінансовий дисбаланс призводить до порушення макроекономічної стабільності. На рисунку 1.3 наведено класифікацію основних факторів впливу на боргову безпеку держави, які виступають імпульсами, що провокують та підсилюють дестабілізаційні процеси в економіці країни.

Основні загрози боргової безпеки можна згрупувати залежно від ступеня впливу на макроекономічну нестабільність країни. До першої групи факторів відносять ті, що викликають порушення боргової безпеки та відповідні дестабілізаційні процеси в економіці країни. Друга група складається з факторів, що посилюють порушення боргової безпеки, призводячи до негативних наслідків для макроекономічної стабільності країни.

Таким чином, боргова безпека є головним фактором забезпечення спроможності незалежно та самостійно приймати рішення у сфері економіки, стійкості її фінансової системи перед зовнішніми та внутрішніми загрозами, а також виконання соціально-економічної стратегії сталого розвитку.

Рисунок 1.3 – Класифікація факторів впливу (загроз) на боргову безпеку держави

Джерело: узагальнено автором на основі [10]

Поява боргових загроз не лише негативно впливає на систему державних фінансів кожної країни, але й створює небезпеку для всіх секторів економіки та платіжного балансу країни, тому заздалегідь виявлені детермінанти боргової кризи дозволяють швидко скоригувати поточну боргову політику. До основних детермінантів боргової кризи можна віднести: рівень тіньової економіки, рівень податкового навантаження, середньозважений курс гривні до долара США, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України, тощо. Проте, відповідно до загальнонаукових тенденцій, поведінкові детермінанти, зокрема довіра до державного сектору економіки, здійснює значний вплив на боргову безпеку країни та на сучасному етапі залишається поза увагою багатьох науковців.

1.2 Концептуальні основи дослідження довіри до органів публічної влади

Довіра є невід'ємною частиною функціонування будь-якого суспільства. Як соціально-психологічна категорія довіра характерна для відкритих, позитивних стосунків між сторонами, що відображає впевненість у порядності та доброзичливості іншого, з яким довірлива особа встановлює ті чи інші стосунки на основі свого досвіду [11].

Отже, під довірою розуміють очікування певної поведінки з боку об'єкта довіри, найчастіше – очікування дуже добрих намірів від взаємодіючого партнера. Ця ознака включає в себе такі якості: розуміння, чесність, дотримання обіцянок, підтримка, допомога, лояльність і відкритість.

Поняття «довіра» доцільно розглядати у двох основних аспектах – як міжособистісна довіра (довіра однієї людини до іншої) та інституційна довіра (довіра до основних державних інститутів, таких як уряд, суд, прокуратура, поліція тощо) [11].

Питання довіри громадян до органів державної влади є одним із найважливіших у політичному та соціально-економічному житті кожної країни. Насамперед тому, що посадові особи місцевого самоврядування та державні службовці в умовах реформування та розвитку різних галузей країни стали об'єктами особливої уваги всього суспільства. Від довіри до них та їх діяльності найбільшою мірою залежить соціальна стабільність суспільства та його готовність до кардинальних реформ [12].

Довіра громадян до органів публічної влади є однією із найважливіших характеристик суспільних відносин, яка визначає здатність державної політики впливати на: розвиток демократичних засад, формування громадянського суспільства та соціально-економічний розвиток країни в цілому.

Укріплення довіри громадськості покращує дотримання фіскальної культури та податкових зборів, а також визначає повагу до прав власності. Це

також додає впевненості споживачам та інвесторам, що має вирішальне значення для створення робочих місць і функціонування економіки в цілому.

Тому довіра до влади є вираженням надії на те, що державна влада служитиме добробуту людей, реалізовуватиме нагальні інтереси та потреби суспільства.

В Україні основними органами публічної влади є: Президент, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, суд, прокуратура, місцеві органи влади та поліція (рисунок 1.4).

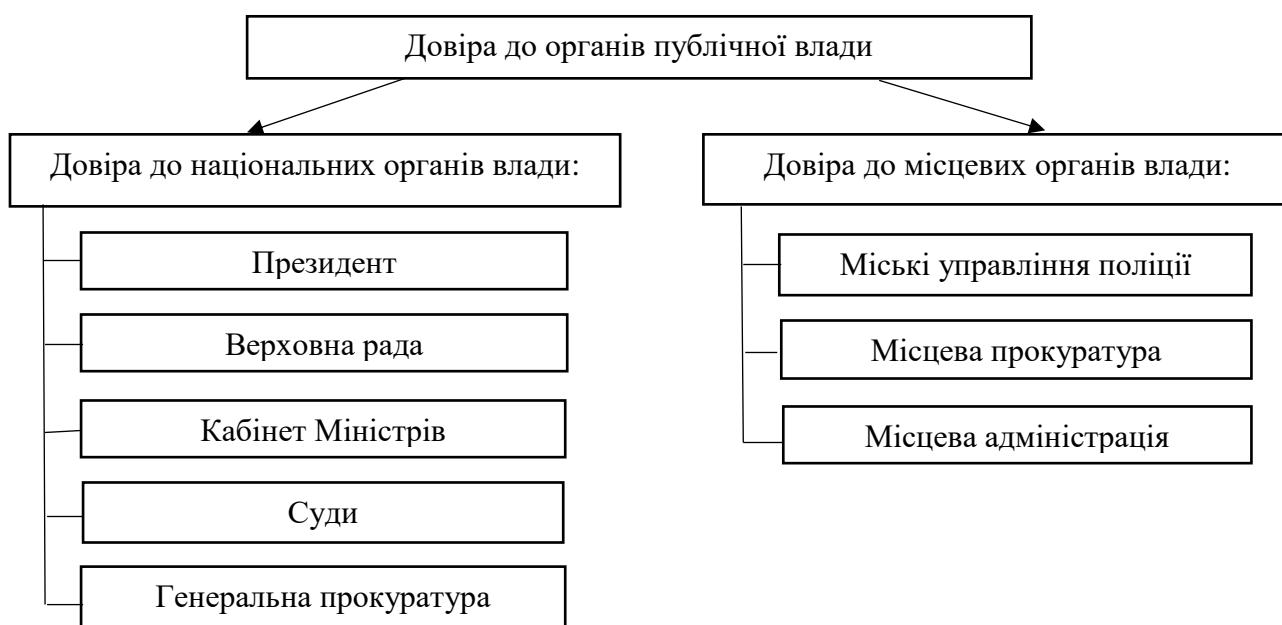

Рисунок 1.4 – Класифікація органів публічної влади

Джерело: авторська розробка

Коли довіра падає, державним та місцевим органам влади стає важче виконувати покладені на них завдання. Довіра допомагає публічним органам влади налагоджувати зв'язки з мешканцями та заохочує добровільне дотримання правил і норм.

Політичною довірою вважається віра громадян у те, що ці інститути зможуть ефективно вирішувати проблеми, навіть за відсутності контролю за їх діяльністю. Громадяни особливо довіряють уряду, політика якого відповідає їхнім інтересам [13].

Довіра до суду є умовою довіри до органів державної влади в цілому та до окремих інституцій. Довіра до судів оцінюється через довіру до їх компетентності та процесуальних повноважень. На рівень довіри до суду впливають: можливість громадян захистити свої права в суді, рівність всіх мешканців та недискримінація перед законом, застосування закону судом у належний та ефективний спосіб, законність прийнятих судових рішень, ефективна боротьба держави з корупцією тощо [11].

Ступінь довіри до судів значною мірою залежить від того, яка інформація про судову діяльність доходить до суспільства. В українському інформаційному просторі постійно поширюється негативна інформація про суди та суддів, що звісно призводить до зменшення довіри серед населення [14].

На сьогодні прокуратура недостатньо активно використовує сучасні можливості для інформування суспільства про свою діяльність, обмежуючись встановленими законом формами і засобами. Більшість інформації, яка їх цікавить, громадяни отримують переважно із засобів масової інформації (ЗМІ) та мережі інтернет, а не від органів місцевого самоврядування. Відповідно, недостатня транспарентність органів місцевого самоврядування призводить до асиметрії отриманої інформації, результатом чого стає значна волатильність довіри до публічних органів влади [15].

Довіра до поліції розглядається в трьох вимірах: довіра до компетентності (пошук злочинців; швидке реагування та ін.); довіра до процесуальних прав (що здійснюється відповідно до закону) і довіра до розподільних прав (рівне ставлення до всіх соціальних груп).

Ефективність діяльності поліції пов'язана громадянами з дотриманням законності та морально-етичної поведінки. Чим більше діяльність поліції відповідає очікуванням суспільства, тим більше людей їм довіряє. Саме поліція наочно показує ставлення влади до закону. Вони діють у порядку, встановленому законом, і стають в очах населення виконавцями офіційно встановлених державною владою правил поведінки. Тому оцінка діяльності, як позитивна, так і негативна, виражає відношення населення до чинного законодавства [16].

Відсутність довіри до поліції може негативно вплинути на готовність населення співпрацювати з нею, що в свою чергу ускладнює охорону громадського порядку та запобігання і розкриття злочинів. Байдушність до своїх обов'язків, некомпетентність, надмірне застосування сили, нерівне ставлення до різних громадян, тощо – вихідні причини недовіри громадян [17].

Довіра – це ставлення, що створене завдяки неодноразовій взаємодії, які складається з окремих рішень і дій. Довіра не будується лише словами та обіцянками. Необхідно враховувати, що довіра формує результат.

Головною причиною великої кількості негативних явищ в суспільному житті є нерозвиненість інститутів громадянського суспільства та громадянської свідомості людей. Як наслідок, це знижує рівень довіри до органів публічної влади. На рисунку 1.5 наведено основні причини недовіри населення до органів публічної влади.

Рисунок 1.5 – Основні причини недовіри населення до органів публічної влади

Джерело: складено автором на основі узагальнення літератури

Однією з умов формування довірливих відносин між представниками громадськості й держави є дотримання принципів відповідальності, ясності та

прозорості державних органів влади, які реалізуються на всіх етапах через принцип громадської підзвітності.

Транспарентність є ключовим інструментом для встановлення ефективного управління. Принципи прозорості допомагають створити умови для того, щоб громадяни могли зрозуміти та оцінити рішення, які органи публічної влади приймають від їх імені, а також гарантувати, що їхні потреби та погляди будуть враховані в процесі прийняття рішень. Транспарентність публічних органів можуть допомогти усунути корупцію та зловживання владою. Вони також є більш позитивними інструментами, оскільки допомагають створити умови для підвищення довіри. Зрештою, вони також допомагають публічним органам влади використовувати навички та досвід громадян для забезпечення прийняття кращих рішень та надання більш ефективних державних послуг [18].

Від кадрового потенціалу державного управління, особистісних та професійних якостей кожного державного службовця значною мірою залежить вирішення життєво важливих для України проблем сучасного розвитку країни - довести своє право на гідне місце серед розвинених держав світу, створити національну конкурентоспроможність, та забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток і високі стандарти життя громадян [19].

Професіоналізм державного апарату означає, що державні службовці, обов'язково повинні мати спеціальну освіту, спеціальні навички та досвід у своїй професійній сфері діяльності. Для збереження професіоналізму державним службовцям необхідно постійно вдосконалювати свої навички, знання, покращувати свої моральні та психологічні якості та підвищувати свій кваліфікаційний рівень [20].

Здійснення державного управління передбачає можливість корупційних дій, у тому числі пов'язаних із їх бюрократизацією, оскільки корупційні норми можуть бути більш впливовими, ніж правові норми з точки зору санкцій за порушення та/або витрат на їх дотримання. Наслідками корумпованості є неефективність діяльності органів публічної влади, вплив на сферу приватизації, зниження легітимності влади, збільшення економічних витрат, порушення прав

і свобод громадян, зниження ефективності, чесності та легітимності влади, ефективного використання ресурсів, рівня економічного розвитку, зниження прозорості діяльності як державних, так і неурядових організацій [21].

Таким чином, можна стверджувати, що поняття «довіра» глибоко закладене в наших соціальних відносинах, свідомості кожної людини. Для неї характерні такі властивості: розуміння, чесність, виконання обіцянок, підтримка, допомога, вірність, відвертість тощо. Довіра до органів публічної влади визначає спроможність державної політики впливати на соціально-економічний розвиток країни в цілому. Непрозорість, професійна некомпетентність та корупційна діяльність – є головними факторами для України, які підривають довіру, відповідно, порушуючи стабільність макроекономічного середовища країни.

1.3 Довіра до органів публічної влади як фактор забезпечення боргової безпеки держави

Довіра в економіці відіграє величезну роль - без неї не можуть існувати кредитно-позичкові та інвестиційні відносини, низькі трансакційні витрати, своєчасна і повна сплата податків. Недаремно, досить велика кількість наукових досліджень засвідчує, що однією з причин розвитку Японії та західних країн є високий рівень довіри населення до органів публічної влади. Один з найвидатніших мудреців сьогодення Ф. Фукуяма говорить: «Одним із головних уроків дослідження економічного життя є те, що добробут країни, а також її конкурентоспроможність на фоні інших країн визначається однією універсальною культурною характеристикою – рівнем довіри, притаманним її суспільству» [22].

Боргова безпека є однією з найважливіших умов формування та розвитку сучасної економічної (фінансової) системи, оскільки боргова політика є частиною бюджетної політики і відіграє таку ж важливу роль у створенні

конкурентоспроможної економіки держави, як податкова, грошово-кредитна та валютна політики.

Державний борг вже досить давно є невід'ємною частиною фінансової системи майже кожної країни. Від стану державного боргу залежить соціально-економічний стан держави, а також перспективи майбутнього розвитку. Передумовою виникнення державного боргу є те, що влада, яка намагається ефективно використовувати наявні ресурси, допускає дефіцит бюджету та залучає для його покриття додаткові фінансові ресурси, які можна отримати за рахунок грошової емісії, або на внутрішньому та зовнішньому фінансових ринках [23].

На рисунку 1.6 представлена концептуалізація боргової безпеки держави, яка окрім взаємозв'язку боргової безпеки та довіри, дозволяє проаналізувати її роль у забезпеченні макроекономічної стабільності країни.

Державний борг є одночасно інструментом макроекономічної політики і фактором впливу на макроекономічні показники, такі як дефіцит державного бюджету, податкові надходження, інфляція, валютний курс, платіжний баланс, національний дохід.

Довіра як соціально-культурний елемент суспільства є не лише філософською чи соціальною категорією, але й економічною, адже в економіці довіра відіграє колосальну роль – без неї не може бути кредитно-позикових та інвестиційних відносин, низьких трансакційних витрат та своєчасної і повної сплати податків.

Серед багатьох переваг, які виникають при покритті бюджетного дефіциту за рахунок державних запозичень можна виділити наступні: можливість регулювання інфляційними процесами в державі, підвищення касового виконання бюджету, забезпечення економічної (фінансової) безпеки в державі.

Порівнюючи внутрішній та зовнішній борг, слід зазначити, що внутрішній борг все ж має деякі переваги, зокрема, у випадку здійснення платежів з погашення та обслуговування внутрішнього боргу фінансовий потенціал держави не зменшується, тоді як зовнішній борг передбачає вплив капіталу з

країни. Внутрішній борг держави гарантується усім майном, яким володіє країна; платоспроможність за внутрішніми зобов'язаннями зазвичай забезпечується за рахунок внутрішніх ресурсів [24].

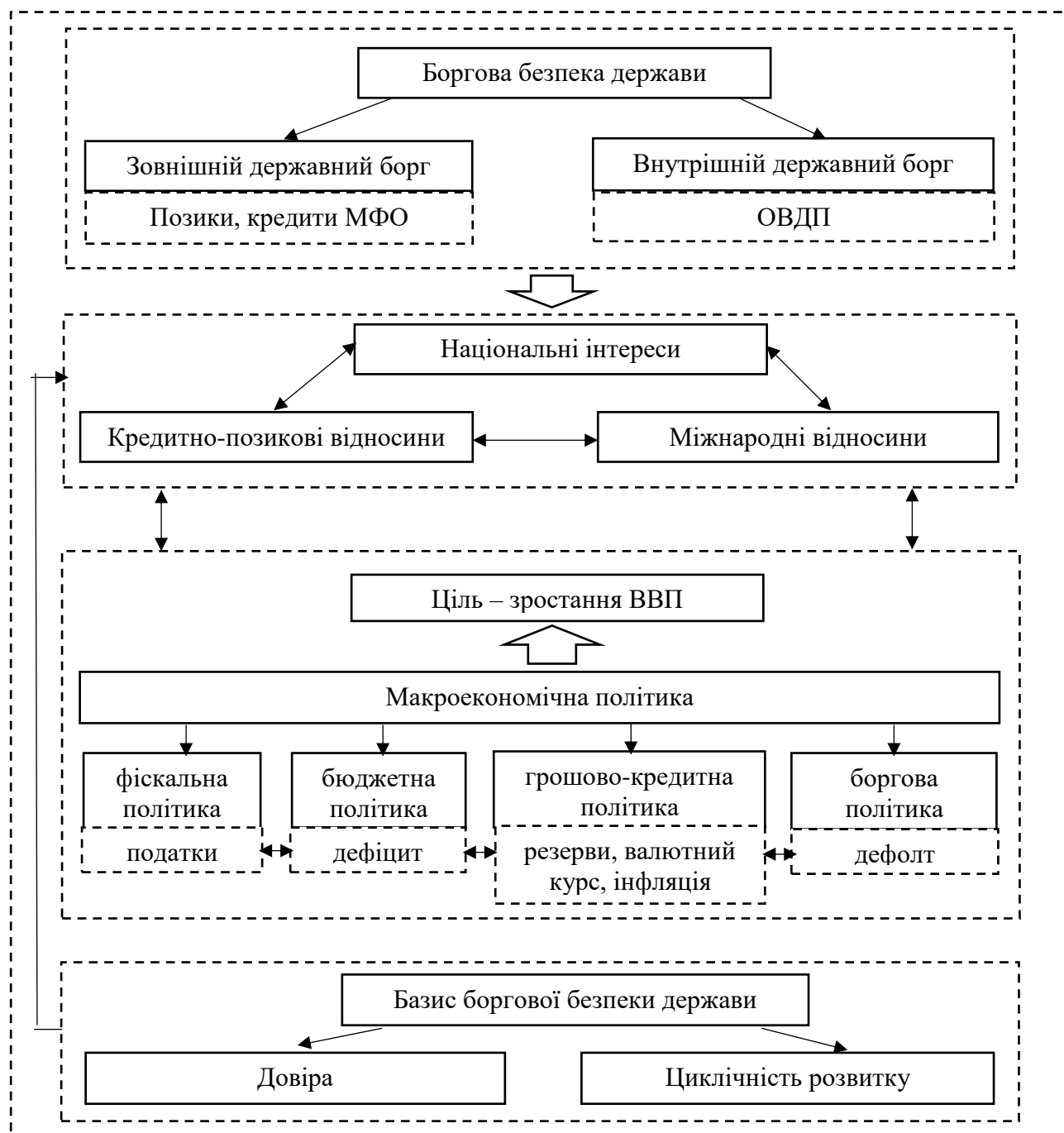

Рисунок 1.6 – Концептуалізація боргової безпеки з врахуванням довіри до органів публічної влади

Джерело: авторська розробка

Залучення зовнішніх та внутрішніх позик до державного бюджету призводить до збільшення боргового навантаження, що в свою чергу зумовлює збільшення видаткової частини бюджету на погашення зобов'язань у майбутньому. Тому щороку з державного бюджету виділяється значна сума коштів на обслуговування та погашення державного боргу.

Основним елементом внутрішніх запозичень є облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). За час повномасштабної війни Російської Федерації (РФ) проти України сума виплачених державою коштів за погашеннями внутрішніх боргових інструментів на 43 701,4 млн грн перевищує суму залучених коштів, що надійшли до державного бюджету на аукціонах з продажу ОВДП. За даними Національного банку України (НБУ), з 24 лютого до 14 серпня 2022 року уряд спрямував на погашення внутрішніх державних облігацій 131 778,3 млн грн, 1 539,4 млн дол. США та 168,0 млн євро, а залучив від розміщення нових внутрішніх боргових інструментів на аукціонах – 98 589,4 млн грн, 908,7 млн дол. США та 384,3 млн євро [25].

Після початку повномасштабної російської війни Міністерство фінансів України у березні розпочало аукціони з продажу військових облігацій. Військові облігації є інвестиційним інструментом підтримки державного бюджету, доступним для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів. Кошти від даних облігацій, залучені в Державний бюджет України, спрямовуються на безперервне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану [26].

На аукціоні з продажу військових ОВДП, який відбувся 9 серпня 2022 року, ставки за ОВДП, які розміщуються на шість місяців, зросли до 12 %. У власності нерезидентів перебуває військових облігацій на понад 1 336,5 млн грн та 2 млн дол. США [25].

Зовнішній державний борг складається з заборгованості за позиками, які отримані від міжнародних фінансових організацій (МФО), та заборгованості за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку.

За даними НБУ Україна співпрацює з такими міжнародними фінансовими організаціями, як: Міжнародний валютний фонд (МВФ), Група Світового банку (СБ), Чорноморський банк торгівлі та розвитку (ЧБТР), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Ресурси даних організацій використовуються для технічної та фінансової підтримки державного бюджету, здійснення інституційних та структурних реформ, підготовки та реалізації довгострокових інвестиційних проектів, що відповідають пріоритетним напрямам економічного розвитку країни. У таблиці 1.1 представлена інформація щодо заборгованості за позиками, отриманої від міжнародних фінансових організацій.

Таблиця 1.1 – Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій станом на 30.09.2022 р.

Назва	Сума, млрд грн	Структура, %
Європейське Співтовариство з атомної енергії	10,7	0,3
Європейський банк реконструкції та розвитку	23,5	0,7
Європейський Інвестиційний Банк	74,0	2,1
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	284,2	7,9
Міжнародний Валютний Фонд	476,7	13,3
Європейський союз	235,1	6,6
Державний і гарантований борг, всього	3587,4	100,0

Джерело: складено автором на основі даних [27]

За даними таблиці 1.1, найбільші боргові зобов'язання Україна має перед МВФ, та станом на 30.09.2022 року становлять 476,7 млрд грн, а їх частка у загальній сумі державного та гарантованого боргу – 13,3 %. Сукупна заборгованість за позиками від міжнародних фінансових організацій – 30,8 % від загального обсягу державного боргу. Продовження співробітництва України з МВФ із урахуванням національних інтересів слугуватиме позитивним сигналом для інших міжнародних фінансово-кредитних інституцій щодо співпраці з Україною.

Українські партнери надають значні обсяги фінансової підтримки безпосередньо для фінансування бюджетних витрат. Обсяг позик МВФ,

Європейського союзу (ЄС), ЄІБ, СБ та урядів іноземних держав від початку війни на середину червня перевищили 7 млрд дол. Загальна сума наданої та оголошеної фінансової допомоги становить приблизно 30 млрд дол. До третини становлять безповоротні гранти, решта – кредити під низькі відсотки та кредитні гарантії [28].

У зв'язку з війною у березні 2022 року Світовий банк схвалив додатковий пакет підтримки для України на суму понад 700 млн дол. США.

Рада директорів ЄБРР у березні 2022 року схвалила початковий «пакет заходів для стійкості» на 2 млрд євро для фінансування заходів допомоги громадянам, компаніям і країнам, які постраждали у війні РФ проти України. Кошти нового проекту підтримки повинні бути спрямовані на фінансування вже розпочатих або нових проєктів, а також на підтримку ліквідності таких підприємств, як Укрзалізниця, Нафтогаз, Укренерго та інших [28].

Втрата довіри держави в іноземних інвесторів та кредиторів у подальшому створює ризики негайної відмови від державних цінних паперів, що призводить до відпливу спекулятивного капіталу із сегмента короткострокового зовнішнього державного боргу з усіма негативними наслідками для економіки в цілому. Низький рівень довіри до країни, який у більшості випадків визначається рейтингами провідних міжнародних рейтингових агентств, зменшує можливості щодо отримання кредитів шляхом розміщення державних облігацій, що значно впливає на вартість короткострокового зовнішнього державного боргу, а тому змушує владу звертатися за кредитами до міжнародних фінансових організацій, де кредити значно дешевші, але містять ризик порушення національних інтересів через прийняття відповідних не кредитних зобов'язань [22].

Таким чином, довіра відіграє величезну роль у забезпеченні боргової безпеки держави. Втрата довіри населення та іноземних кредиторів може спричинити нищівні наслідки для економіки держави, оскільки вона буде не в змозі покрити свій бюджетний дефіцит та розрахуватися зі всіма своїми зобов'язаннями.

2 МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОВІРИ ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

2.1 Оцінювання індикаторів боргової безпеки України

Значна боргова залежність може призвести до загрози національній безпеці, особливо таким її складовим, як фінансовій та борговій безпеці, внаслідок виникнення боргових криз, ознаками яких є перевищення допустимих обсягів державного боргу, неможливість його погашення та обслуговування. Тому надзвичайно важливою є оцінка як загального стану, так і окремих ланок боргової безпеки України, з урахуванням нестабільності економічного розвитку країни та появу нових загроз.

Першочергово доцільно здійснити аналіз динаміки обсягу та структури державного боргу України (таблиця 2.1)

Таблиця 2.1 – Обсяг та структура державного боргу України за період з 2012 року по вересень 2022 року, млрд грн

Роки	Зовнішній борг		Внутрішній борг		Загальний борг
	млрд грн	%	млрд грн	%	
2012	309,0	59,9	206,5	40,1	515,5
2013	300,03	51,4	284,1	48,6	584,1
2014	611,7	55,6	488,9	44,4	1 100,6
2015	1 042,7	66,3	529,5	33,7	1 572,2
2016	1 240,0	62,7	689,7	37,3	1 929,8
2017	1 374,9	64,2	766,7	35,8	2 141,7
2018	1 397,2	64,4	771,4	35,6	2 168,6
2019	1 159,2	58,0	839,1	42,0	1 998,3
2020	1 518,9	59,5	1 033,0	40,5	2 551,9
2021	1 560,2	58,4	1 111,6	41,6	2 671,8
9 місяців 2022	2 224,3	62,0	1 363,1	38,0	3 587,4

Джерело: складено автором на основі даних [29]

Відповідно до даних Міністерства фінансів України станом на 30.09.2022 року загальна сума державного та гарантованого державою боргу складала 3 587,4 млрд. грн., в тому числі: зовнішній борг – 2 224,3 млрд грн (62 % від

загальної суми державного та гарантованого державою боргу); внутрішній борг – 1 363,1 млрд грн (38 %). Протягом аналізованого періоду загальний обсяг боргу зріс на 3 071,9 млрд грн, в тому числі за рахунок зростання зовнішнього боргу на 1 915,3 млрд грн, та внутрішнього – на 1 156,6 млрд грн.

Основними причинами зростання державного боргу є нестабільна політична ситуація в країні, економічна криза та воєнні дії, девальвація гривні, банківська криза 2014-2016 років, зниження внутрішнього споживчого попиту внаслідок інфляційних процесів та безробіття, вплив реальної відсоткової ставки НБУ, капіталізація банків та бюджетне фінансування НАК «Нафтогаз України». Крім того, на збільшення сукупної суми боргу та її вартість вплинула переоцінка позик за новим курсом.

У вітчизняній практиці для оцінки рівня боргової безпеки як складової частини фінансової безпеки країни використовують офіційно затвержені «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [9]. Даними Методичними рекомендаціями визначено п'ять основних індикаторів боргової безпеки України, чотири з яких за своїм змістом є дестимуляторами (зменшення яких є пріоритетом), а один є стимулятором (збільшення якого є пріоритетом), їх порогові значення та вагові коефіцієнти наведено в таблиці Б.1 (додаток Б).

На відміну від наведених в Методичних рекомендаціях, для визначення загального рівня боргової безпеки країни додатково було обрано ще чотири показники боргової безпеки, що використовують у своїх розрахунках міжнародні фінансові організації: відношення витрат на обслуговування боргу до доходів державного бюджету, відношення платежів з обслуговування державного боргу до видатків держбюджету, відношення платежів за державним боргом до ВВП, відношення відсоткових виплат за боргом до ВВП. Дані індикатори дозволяють нам проаналізувати основні потенційні загрози та джерела нестабільності, спрогнозувати їх майбутню динаміку та розрахувати загальний рівень боргової безпеки. Показники щодо оцінки боргової безпеки подано в таблиці Б.2. (додаток Б).

Одним із ключових показників боргової стійкості країни є відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, що відображає рівень боргового навантаження на економіку держави та її платоспроможність, відповідно до статті 18 Бюджетного кодексу України граничне значення якого встановлено на рівні 60% [30].

Зазначимо, що у затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України середньостроковій стратегії управління державним боргом на 2021-2024 роки, зазначається, що до кінця 2024 співвідношення боргу до ВВП не повинне перевищувати 47,0 % [31].

Аналіз боргової ситуації в країні дає підстави стверджувати, що типовим викликом останніх років є тенденція до надмірного збільшення рівня боргового навантаження: якщо у 2012 році рівень державного боргу складав 36,6% ВВП, то протягом 2014-2018 років та у 2020 році відповідний показник перевищив порогові значення. Кризові явища у економічній та політичній сферах, що виникли наприкінці 2013 року та на початку 2014 року, призвели до різкого зростання загального обсягу державного боргу. З початку 2014 року рівень державного боргу перевищив гранично допустиме співвідношення загального обсягу державного боргу до ВВП, що значно погіршило рівень боргової безпеки в Україні. У наступні роки ситуація тільки погіршилася, і відношення загального обсягу державного боргу до ВВП у 2016 році становило 81%. Однак у 2017 році цей показник вдалося кількісно покращити, здебільшого за рахунок інфляції.

Наступним показником для оцінки стану боргової безпеки є відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, який порівняно з 2012 роком у 2021 році зменшився. Однак, починаючи з 2013 року цей показник мав тенденцію до зростання, але вже у 2016-2021 роках відбувалося зменшення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, проте дане зниження істотно не вплинуло на рівень боргової безпеки країни.

Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку показує, яким чином відсоткові ставки за ОВДП впливають на вартість обслуговування державних боргів. Протягом аналізованого періоду значення даного показника

знаходилося у межах, що перевищують гранично допустиму норму, винятком є лише 2016, 2017 та 2020 роки. Високі відсоткові ставки за ОВДП збільшують вартість обслуговування державного боргу, створюють додатковий тягар на державний бюджет [33].

Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) характеризує облігації, які розміщуються на світовому ринку, та протягом трьох років значення індикатора було оптимальним [34]. Найвищий рівень даного індикатора дорівнював у 2015 році 2 374,6 пунктів, що перевищувало критичне значення майже удвічі.

Не менш вагомим показником для оцінки боргової безпеки України є відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу. Даний індикатор показує, якою мірою валовий зовнішній борг може бути профінансований за рахунок золотовалютних резервів. Даний показник протягом 2015-2020 років має позитивну тенденцію до зростання. Протягом 2012-2014 років значення показника мало тенденцію до зниження, що було зумовлено скороченням офіційних міжнародних резервів.

Показник відношення витрат державного бюджету на погашення й обслуговування державного боргу до доходів державного бюджету протягом 2012-2022 років збільшився на 4,8 в. п. З 2012 року до 2015 року даний показник мав зростаючу тенденцію, але вже надалі спостерігається поступове скорочення даного показника з 15,8 % у 2015 до 11,2 % у 2020 році. Рівень даного показника говорить про неефективність урядової фінансової політики, а також про існування та загострення боргової проблеми.

Показник відношення платежів з обслуговування боргу до видатків бюджету з 2012 року до 2015 року мав тенденцію до зростання, але вже надалі значення постійно зменшувалося аж до 2020 року. У 2021 році даний показник складав 10,3 %, що на 4,7 в. п. менше порогового значення (граничне значення у міжнародній практиці складає 15 %) [35].

Показник платежів за державним боргом відносно ВВП досяг пікових значень у 2015 році та становив 25,4 % ВВП, що свідчить про високий рівень

боргового навантаження на економіку. Для зменшення боргового навантаження на економіку країни у листопаді 2015 року українським урядом було проведено реструктуризацію державного боргу, про що свідчать результати у 2016 році, коли значення показника зменшилося до 8,8 %. Загалом даний показник у 2021 році відносно 2012 року збільшилися на 4,3 в. п.

Показник відношення відсоткових виплат за боргом до ВВП зріс з 1,7 % у 2012 році до 4,4 % у 2015 році і надалі помалу скоротився до 2,8 % у 2021 році. Загалом даний показник у 2021 році відносно 2012 року збільшилися на 1,1 в. п.

Наразі обслуговування державного боргу в Україні є досить витратним та є чинником уповільнення економічного зростання країни, оскільки нові запозичення як правило є джерелом рефінансування попередніх боргів, а не інвестиційним ресурсом [36].

Наявність значних витрат на обслуговування та погашення боргу України створює ризик рефінансування державного боргу, створює додатковий тиск на державний бюджет та ВВП, обмежує можливості нашої країни щодо фінансування соціально-економічних завдань суспільного розвитку. Велике боргове навантаження країни в умовах воєнного стану і запровадження антикризових фіскальних заходів може призвести до розбалансованості державних фінансів та погіршення макроекономічної ситуації [37].

Для кожного індикатора щодо оцінки стану боргової безпеки України розроблені характерні значення, які визначають рівень боргової безпеки держави. Діапазон значень кожного з обраних (дев'яти) показників вимірюється від 0 до 1 та ділиться на п'ять рівних між собою інтервалів (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Рівні боргової безпеки

№ з/п	Значення інтегрального індексу, %	Рівні боргової безпеки
1	0-0,19	Критичний рівень
2	0,20-0,39	Небезпечний рівень
3	0,40-0,59	Незадовільний рівень
4	0,60-0,79	Задовільний рівень
5	0,80-1,00	Оптимальний рівень

Джерело: складено автором на основі даних [1]

Отже, відповідно до обраних показників доцільно здійснити розрахунок індексу боргової безпеки України за 2012-2021 роки (рисунок 2.1).

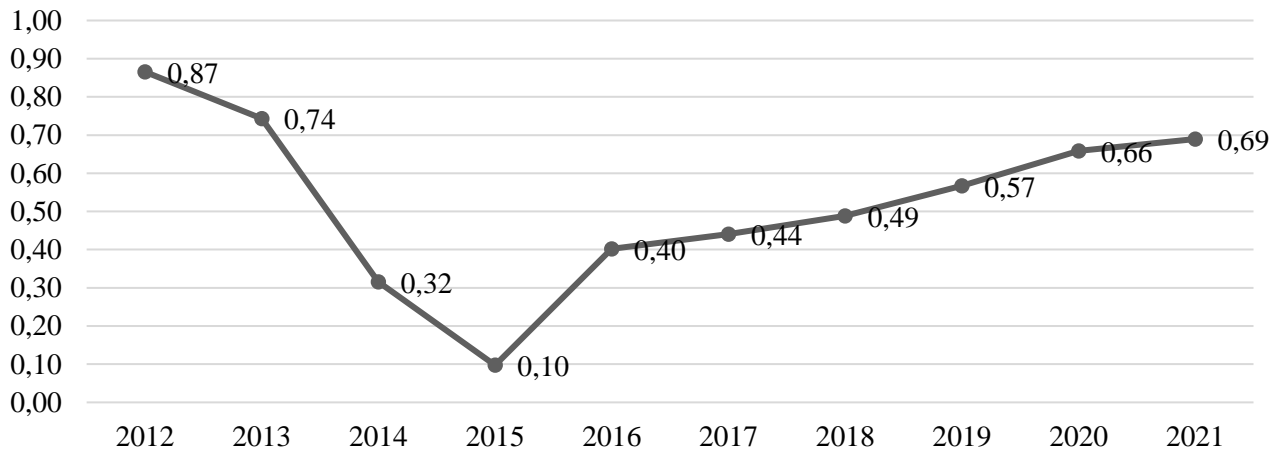

Рисунок 2.1 – Динаміка значення індексу боргової безпеки України за 2012-2021 роки з прогнозом на наступні два роки

Джерело: побудовано на розрахунках автора із використанням даних [9]

За даними рисунку 2.1, загальний рівень боргової безпеки набув критичного значення у 2015 році, що пов'язано з військовою агресією РФ на сході України та економічною нестабільністю в країні, насамперед у сфері державних фінансів, завдяки якій необхідним було здійснення запозичень задля покриття дефіциту фінансових ресурсів країни, поповнення золотовалютних резервів та проведення фінансування запланованих урядом реформ. На низький рівень боргової безпеки найбільше вплинули такі показники: зростання загального обсягу державного боргу і високий рівень платежів з обслуговування та погашення державного боргу. Водночас лінія тренду дає нам можливість спрогнозувати падіння індексу боргової безпеки у 2022-2023 роках. Станом на кінець 2021 року Україна має задовільний рівень боргової безпеки.

Звичайно, розраховані показники не є повним переліком боргових індикаторів, оскільки в практиці міжнародних організацій таких коефіцієнтів налічується декілька десятків. Для комплексного аналізу боргової безпеки розраховані показники боргового навантаження та платоспроможності повинні бути доповнені показниками, що відображають взаємозв'язок боргу з відтворюваними процесами в економіці та показниками соціального розвитку

держави [38]. Одним із таких показників є державний борг у розрахунку на одну особу (рисунок 2.2).

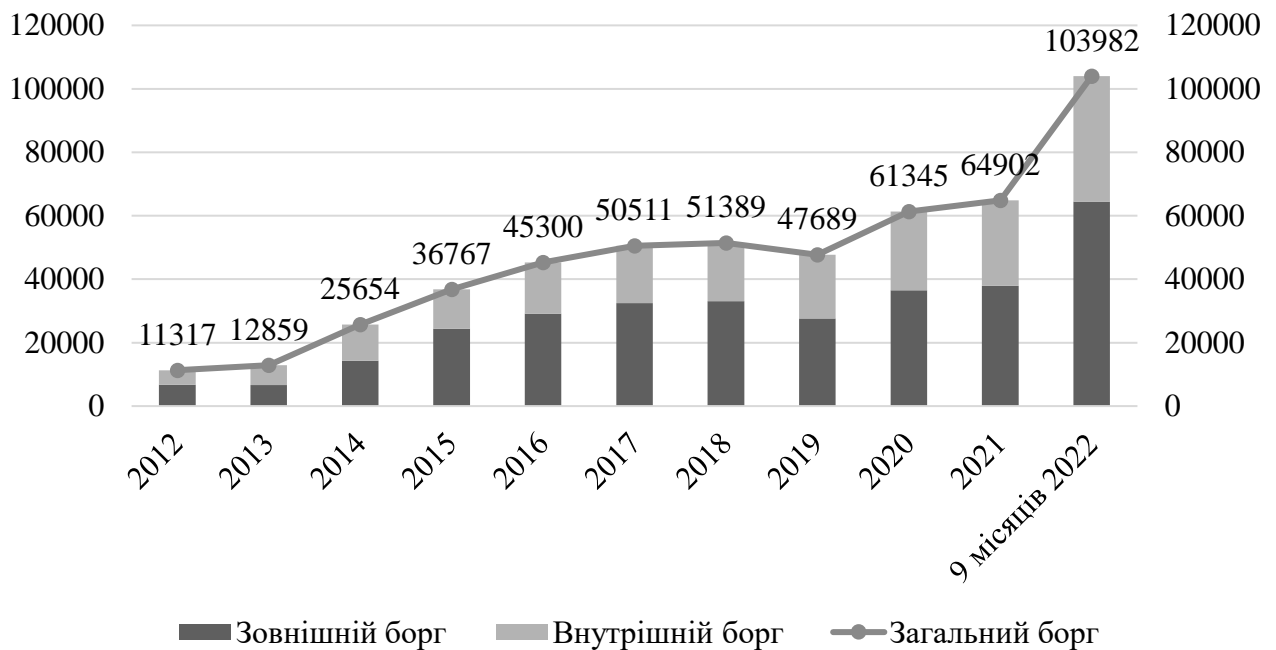

Рисунок 2.2 – Динаміка державного боргу України у розрахунку на одну особу за період з 2012 р. по вересень 2022 р., грн

Джерело: побудовано на основі даних [29,39]

Аналіз динаміки державного боргу України у розрахунку на одну особу за період з 2012 р. по вересень 2022 р. свідчить про постійне стабільне зростання коефіцієнта окрім 2019 року. Це пояснюється як стабільним збільшенням обсягів державного боргу, так і зменшенням чисельності населення України. Станом на вересень 2022 року на кожного громадянина припадає приблизно 103 982 грн.

Рівень зовнішньої заборгованості на душу населення є одним із багатьох показників, який показує тиск на соціальну сферу державної економіки, оскільки за ним можна оцінити обсяги ресурсів державного бюджету, що замість соціального спрямування залучені на обслуговування та погашення зовнішньої заборгованості [38].

На сьогодні в Україні спостерігається ситуація існування та поглиблення боргової кризи, яка проявляється в тому, що показниками стану та структури державного боргу перевищують нормативні значення, а індикатори боргової

безпеки – досягли критичних значень. Причинами цього є: дефіцит бюджету, фінансова криза, військові події, девальвація гривні, протиріччя у системі державного управління та інші.

Одним з критеріїв боргової безпеки є підтримка платоспроможності країни, то кредитний рейтинг держави безпосередньо має вплив на боргову безпеку, тому доцільно провести аналіз щодо поточних кредитних рейтингів боргових зобов'язань України (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Поточні кредитні рейтинги боргових зобов'язань України

Рейтингове агентство	Рейтинг боргових зобов'язань в іноземній валюті		Рейтинг боргових зобов'язань в національній валюті		Прогноз	Дата рейтингової дії
	Довгострокові зобов'язання	Короткострокові зобов'язання	Довгострокові зобов'язання	Короткострокові зобов'язання		
«Fitch Ratings» (Fitch)	СС	С	ССС-	С	-	17 серпня 2022 р. – підвищено рейтинг
«Standard & Poor's» (S&P)	ССС+	С	ССС+	С	Стабільний	19 серпня 2022 р. – підвищено рейтинг та змінено прогноз
«Moody's Investors Service» (Moody's)	Сaa3	-	Сaa3	-	Негативний	20 травня 2022 р. – знижено рейтинг та прогноз
Rating and Investment Information, Inc. (R&I)	ССС	-	-	-	Перегляд з можливим зниженням	27 липня 2022 р. – знижено рейтинг

Джерело: складено автором на основі даних [40]

Кредитний рейтинг являє собою оцінку правдивої інформації про боржника, включаючи інформацію, що була надана боржником, та іншу непублічну інформацію, що була одержана аналітиками рейтингового агентства. Визначення рейтингів міжнародними рейтинговими агентствами ґрунтується на шкалах, ухвалених агентством. При визначенні рейтингу враховуються дві основні складові: економічний та політичний ризику [40].

Кредитний рейтинг України належить до високо спекулятивного рівня та на даний період визначається такими міжнародними рейтинговими агентствами як Standard & Poor's, Fitch Ratings, Moody's Investors Service та японським агентством Rating and Investment Information, Inc. Рейтингові агентства у період військових дій декілька разів переглядали рейтинги. Moody's та R&I знизили кредитні рейтинги боргових зобов'язань України, в той час як Fitch Ratings та Standard & Poor's підвищили рейтинги країни. Підвищення рейтингу відбулося завдяки реструктуризації зовнішнього боргу. Рейтингове агентство Fitch зазначає, що незважаючи на пом'якшення умов обслуговування зовнішнього боргу, рейтинг СС відображає ризики, що пов'язані з високим навантаженням на фінансові установи України та з нападом РФ.

Згідно даних міжнародних рейтингових агентств, впродовж останніх років кредитний рейтинг України не мав високих та позитивних оцінок. Україна в світі вважається недостатньо платоспроможною державою, та будь-які несприятливі політичні та економічні умови матимуть негативний вплив на спроможність погашення та обслуговування державного боргу, що в свою чергу має вплив на інвестиційну привабливість країни для іноземних кредиторів та інвесторів [41].

Таким чином, значне боргове навантаження, а також незадовільні значення як індексу так і окремо взятих індикаторів боргової безпеки свідчать про наявність значних боргових ризиків, які потребують серйозної уваги з боку національних органів влади та розроблення заходів щодо оптимізації управління борговою безпекою країни.

2.2 Аналіз суспільної довіри до органів публічної влади

Довіра до органів публічної влади ґрунтується на уявленні громадян про його компетенцію та наміри. Існує багато складних і взаємопов'язаних факторів, які впливають на довіру до інституцій. Соціальні, економічні та екологічні

питання можуть відігравати певну роль. Багато що залежить від конкретних національних умов. Проте в країнах, де в останні десятиліття рівень суспільної довіри був найвищим, дані свідчать про те, що значний внесок зробили два взаємопов'язані чинники, а саме економічна незахищеність і сприйняття поганої та корумпованої роботи органів влади.

Забезпечення економічної безпеки є ключовою роллю держави та її інституцій і є основою суспільного договору між громадянами та владою. Коли економічна незахищеність стає широко поширеною, довіра до цих інститутів зникає. У Європі найрізкіше падіння довіри до національних урядів збіглося з фінансовою кризою у 2008 році, причому довіра впала найбільше в країнах, які найбільше постраждали від економічного спаду, таких як Греція та Іспанія [42].

Погана робота уряду, скандали та корупція також підривають довіру людей до державних установ, які служать їхнім інтересам та інтересам країни. Рівень інституційної довіри справді значно нижчий у країнах з високим рівнем корупції, тоді як ефективність діяльності уряду позитивно пов'язана з політичною довірою [42].

Окрім того, громадяни, які не довіряють установам, відмовляються від державних повноважень і не мають бажання платити податки, що ще більше перешкоджає наданню якісних державних послуг. У результаті, брак довіри створює порочне коло, яке впливає на управління та функціонування інституцій, у тому числі на їх здатність долати економічну незахищеність [43].

Економічно вразливі верстви населення повинні наполягати на політиці перерозподілу та покращенні послуг. Проте їм також часто бракує політичного впливу та здатності організувати та лобіювати свої інтереси порівняно з економічно безпечнішими групами. Ця нерівність у політичному впливі, як правило, зберігає або навіть розширює прогалини у можливостях, підриваючи впевненість у здатності урядів задовольняти потреби більшості.

Кращий зв'язок і доступ до більшої кількості дезінформації також впливають на довіру населення до влади. Хоча емпіричних доказів все ще мало, соціальні медіа та новини, що швидко поширюються (справжні чи фейкові),

змінюють суспільний дискурс. Соціальні медіа можуть висвітлювати інституційні провали (реальні чи уявні), уможливлувати складне націлювання інформаційних кампаній, маніпулювати поглядами та вплинули на довіру до легітимності результатів виборів [44].

Глобальні порівняння рівня суспільної довіри в усьому світі сьогодні свідчать про дуже велику неоднорідність між країнами, що зберігається протягом тривалого часу (рисунок 2.3).

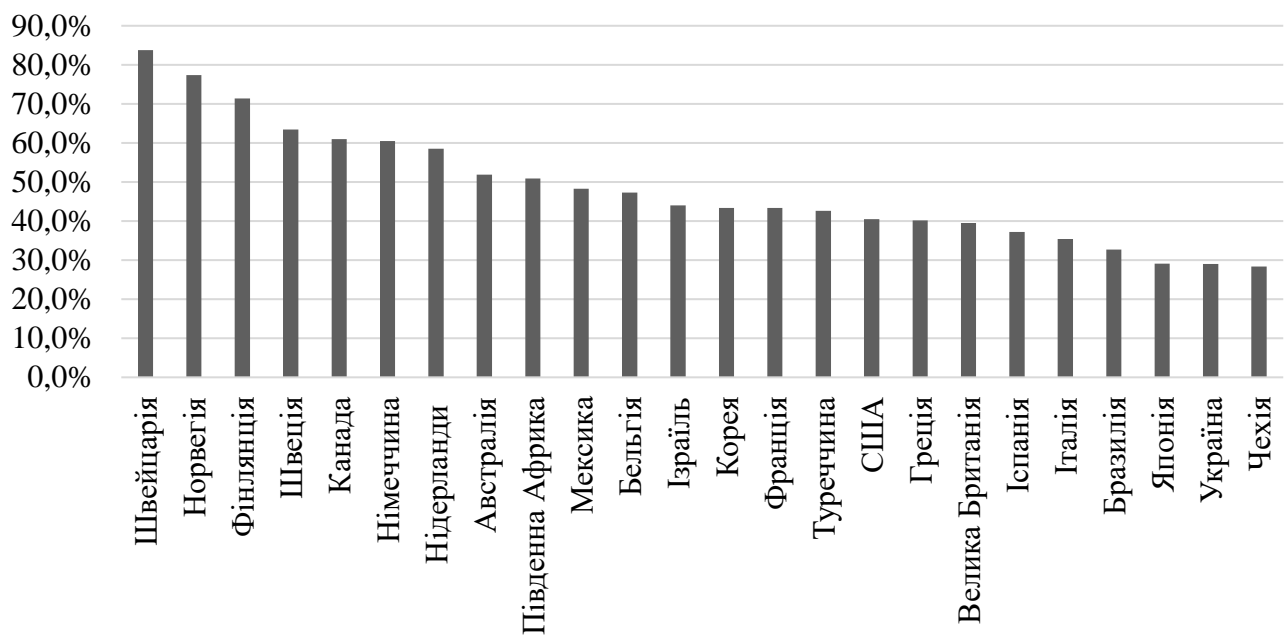

Рисунок 2.3 – Частка людей, які довіряють своїм органам влади в деяких країнах світу у 2021 р., %

Джерело: складено автором на основі даних[45]

Уряди, які ефективно реагують на потреби своїх громадян, мають більше шансів покращити індивідуальне сприйняття економічного розвитку та сформувати відповідний рівень довіри. Дані свідчать про те, що довіра до органів влади та інституцій серед країн організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), більша у країнах, де податки та соціальні трансферти вважаються ефективними та справедливими [42]. Криза COVID-19 зробила потребу зміцнення суспільної довіри ще більш гострішою. Довіра до інституцій необхідна для подолання кризи охорони здоров'я та підтримки економічного

відновлення. Неадекватна відповідь загрожує загостренням політичної нестабільності, підриваючи довіру та зриваючи прогрес у досягненні цілей сталого розвитку [46].

У багатьох частинах світу довіра до органів влади значно зросла у 2021 році через COVID-19. Довіра зіграла важливу роль в ефективному управлінні пандемією COVID-19, оскільки країни з вищим рівнем соціальної та урядової довіри зазвичай спостерігається повільніше поширення вірусу та нижчий рівень смертності [47].

Під час кризи довіра людей до Уряду зростає, оскільки вони покладаються на державні інституції у вирішенні складних проблем. Але, незважаючи на життєву важливість, ця довіра також крихка, і дослідження показують, що великі досягнення в довірі часто швидко втрачаються [48]. У таблиці 2.4 представлений аналіз рівня суспільної довіри до органів публічної влади в Україні за 2012-2021 роки. Результати соціологічного опитування були здійснені Інститутом соціології Національної Академії наук України. Приймало участь в ньому 1800 респондентів віком від 18 років.

Таблиця 2.4 – Рівень довіри до органів публічної влади за 2012-2021 роки, %

Роки	Президент	Верховна Рада України	Уряд	Місцеві органи влади	Прокуратура	Суди
2012	15,8	7,3	9,9	15,5	8,0	8,6
2013	10,9	4,6	8,1	13,8	7,1	7,0
2014	33,9	8,6	17,2	18,7	4,8	5,3
2015	17,6	8,3	8,7	16,1	6,2	6,2
2016	10,6	5,7	6,5	19,8	5,7	6,4
2017	11,2	5,3	7,1	27,9	9,2	7,9
2018	7,8	4,7	6,2	18,4	8,1	7,1
2019	46,9	16,7	17,4	27,6	11,9	12,3
2020	22,4	9,4	9,9	21,4	6,9	7,4
2021	17,6	6,9	6,9	19,4	9,3	8,6

Джерело: складено автором на основі даних[49]

За даними таблиці 2.4 протягом 2012-2021 рр. рівень довіри до Президента, місцевих органів влади та прокуратури збільшився, водночас рівень суспільної довіри до ВРУ та Уряду зменшився. Довіра населення до суддів залишилася без

змін та становила 8,6 %. Погана робота публічних органів влади, скандали та корупція найбільше підривають довіру людей до державних установ, які служать їхнім інтересам та інтересам країни. Коливання довіри до інших інститутів пов'язані здебільшого з коливаннями довіри до Президента, оскільки саме довіра до Президента виступає чинником, що обумовлює інституційну довіру в цілому. Зменшення рівня суспільної довіри до органів публічної влади протягом останніх років пов'язано із погіршенням якості життя громадян, оскільки саме якість життя громадян значною мірою визначає ефективність роботи влади.

Основними чинниками при виборі кандидата у місцеві органи влади є ті чинники, які забезпечують життєдіяльність людини, тобто ті умови, без яких комфортне проживання у населеному пункті не можливе [50]. На сьогодні населення у власних населених пунктах стали більше зважати на місцеву владу, особливо після реформи децентралізації. І хоча це зовсім нова і ще не завершена реформа, вона викликає у громадян почуття того, що людина може щось змінити у своєму районі та населеному пункті.

Відповідно до результатів соціологічного опитування, яке проводять Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва разом із соціологічною службою Центру Разумкова в серпні 2022 року, показують, що попри війну та зусилля російської пропаганди, довіра українців до державних та соціальних інститутів все ж зростає. Зростання суспільної довіри в свою чергу свідчить про високий рівень соціальної згуртованості громадян [51].

Соціологічне опитування проводилося у 112 населених пунктах та приймало участь в ньому 2024 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3 %. На рисунку 2.4 представлені органи публічної влади, що користуються довірою серед населення України.

За даними рисунку 2.4, станом на серпень 2022 року найбільший позитивний баланс довіри мають: Збройні Сили України (91 %), Державна служба з надзвичайних ситуацій (82 %), Національна гвардія (81 %), волонтерські організації (77 %), Державна прикордонна служба (74 %), добровольчі загони (73 %) та президент України (71 %).

Якщо порівнювати з серпнем 2021 року то основні топ-3 державних органів та соціальних інститутів за рівнем довіри змінилися таким чином: Збройні Сили України зберегли свої позиції, Державна служба з надзвичайних ситуацій і Національна гвардія відтіснили волонтерські організації та церкву. Трійка аутсайдерів лишилася незмінною.

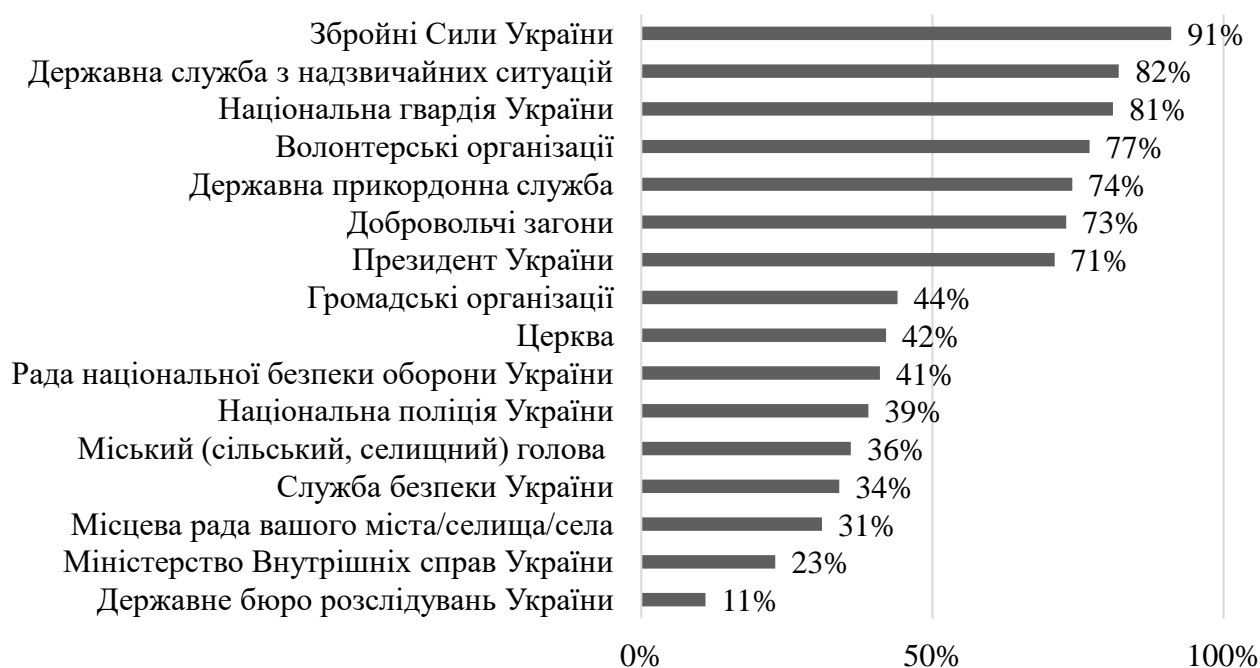

Рисунок 2.4 – Довіра українців до органів публічної влади, станом на серпень 2022 року

Джерело: побудовано на основі даних [51]

Відповідно до рейтингу довіри до політиків лідером є президент Володимир Зеленський. Високий рівень довіри відображається у позитивній оцінці його діяльності. За даними більше 90 відсотків респондентів, які довіряють українському президенту, вірять у те, що Україна виграє війну. Хто не вірить президенту, той навряд чи вірить у перемогу України.

Наступним етапом доцільно розглянути органи публічної влади, які користуються недовірою серед населення України, що показано на рисунку 2.5.

За даними рисунку 2.5, станом на серпень 2022 року найменше українців довіряють наступним органам влади та соціальним інститутам: політичним

партіям (-55 %), судовій системі (-46 %), чиновникам (-46 %) та комерційним банкам (-37 %). Також низький рівень довіри мають: Верховна Рада України (-19 %), Національне антикорупційне бюро (-15 %), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (-14 %), прокуратура України (-11 %), Національний банк України (-8 %) та Уряд України (-7 %). Низький рівень довіри громадян до діяльності даних органів влади, свідчить про те, що вони не мають авторитетності серед громадян і суспільства в цілому.

Рисунок 2.5 – Недовіра українців до органів публічної влади, станом на серпень 2022 року

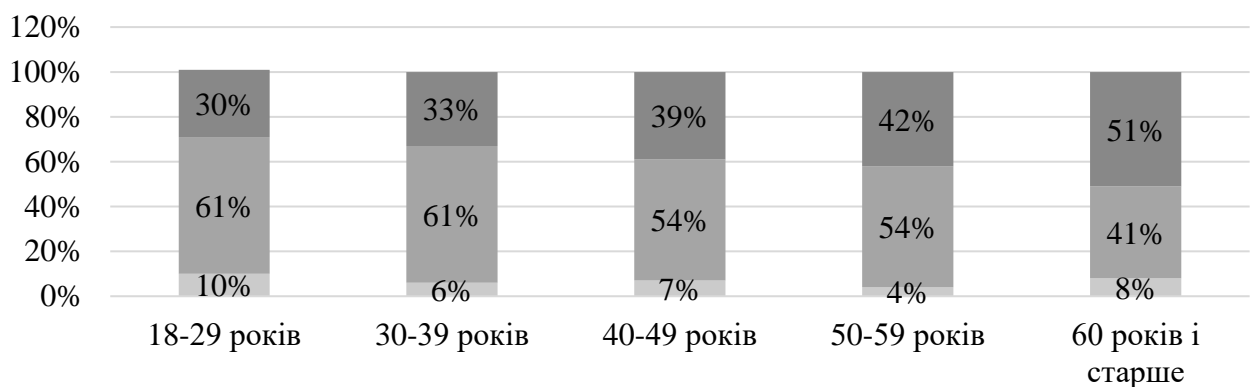
Джерело: побудовано на основі даних [52]

Також вкрай низькою є довіра громадян до спроможності української влади протистояти загрозі пандемії. Згідно з даними опитування Центру Разумкова, здійсненого у жовтні 2021 року, 42,4 % респондентів заявили, що українська влада не змогла відреагувати на загрозу епідемії, а 31,7 % респондентів заявили, що можливості української влади реагувати на епідемію є незначними та обмеженими. Лише 14,7 % сказали, що українська влада спромоглася повністю відповісти на пандемію Covid-19. Маючи вкрай низьку довіру до державних інституцій, українська влада неспроможна відповісти на загрози та виклики пандемії в розумінні громадян України [51].

Відповідно до результатів соціологічного опитування на рисунку 2.6 представлений розподіл відповідей респондентів щодо обов'язків держави.

Отже, за даними рисунку 2.6, переважна більшість українців продовжує виступати за найменше втручання держави в життя людей. Тому 53 % респондентів погодились, що держава має лише забезпечити людям однакові «правила гри», а далі кожен відповідає за те, як ці можливості використовувати.

- Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини всім необхідним
- Держава повинна забезпечити людям однакові "правила гри" у житті, а далі сама людина несе відповідальність
- Важко відповісти

Рисунок 2.6 – Розподіл відповідей респондентів щодо обов'язків держави

Джерело: побудовано на основі даних [52]

Дані показують, що 40% українців дотримуються протилежної точки зору і більш відкриті до концепції держави загального добробуту. Вони визнають, що держава має взяти на себе повну відповідальність за забезпечення кожного всім необхідним. У порівнянні з 2021 роком відсоток респондентів, які обирають кожен варіант, змінився в межах статистичної похибки.

Аргумент про те, що держава повинна забезпечити всіх усім необхідним, часто підкріплюється тими категоріями, які більше покладаються на державні програми соціальної підтримки.

Молода вікова група (18-29 років) підтримують думку про те, що держава повинна забезпечити однакові «правила гри» у житті, а вже найстарша вікова

група (60 років і старше) думають, що більшість не зможе прожити без опіки держави, тому вона повинна забезпечувати їх всім необхідним. Таким чином, молодь більш оптимістично та впевнено дивиться на майбутнє України, ніж ті, кому за 60 років.

Однак більшість населення вважає, що не зможе прожити без постійної опіки з боку держави. Нестабільність в країні, що була спричинена початком повномасштабної війни, лише підкріплює цю думку. За останній рік на 8% збільшилася частка респондентів, які вважають, що люди не зможуть прожити без державного захисту.

Таким чином, довіра до органів публічної влади ґрунтується на уявленні громадян про його компетенцію та наміри. Попри війну та зусилля російської пропаганди, довіра українців до державних та соціальних інститутів все ж зростає. В Україні найбільше користуються довірою Збройні Сили, а найменше політичні партії.

2.3 Дослідження впливу суспільної довіри до органів публічної влади на рівень боргової безпеки держави

На економічний розвиток будь-якої країни впливає велика кількість різних факторів. Для прийняття тих чи інших управлінських рішень важливим є правильно оцінити результати їх впливу, що можливо зробити за допомогою статистичних методів, шляхом побудови та аналізу відповідної математичної моделі, економічних прогнозів.

Для дослідження впливу суспільної довіри до органів публічної влади на рівень боргової безпеки держави був обраний саме метод кореляційно-регресійного аналізу, оскільки з його допомогою можна вирішити такі завдання:

- встановити зв'язок між борговою безпекою та обраними факторами;

– визначити ступінь впливу кожного з факторів на рівень боргової безпеки.

Вихідна інформація щодо кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на рівень боргової безпеки України представлена в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Вихідні дані для кореляційно-регресійного аналізу

Рік	індекс інфляції, %	курс долара до гривні, %	прожитковий мінімум, грн	довіра до ВРУ, %	індекс боргової безпеки, %
	x_1	x_2	x_3	x_4	y
2012	99,8	8,0	1 095	7,3	0,9
2013	100,5	8,0	1 176	4,6	0,7
2014	124,9	11,9	1 176	8,6	0,3
2015	143,3	21,8	1 330	8,3	0,1
2016	112,4	25,6	1 544	5,7	0,4
2017	113,7	26,6	1 700	5,3	0,4
2018	109,8	27,2	1 853	4,7	0,5
2019	104,1	25,9	2 027	16,7	0,6
2020	105,0	27,0	2 189	9,4	0,7
2021	110,0	27,7	2 393	6,9	0,7

Джерело: складено автором на основі даних [53-55]

Фактори впливу на боргову безпеку були поділені на наступні три групи: економічні, соціальні та поведінкові детермінанти. Під економічними детермінантами варто розуміти безпосередньо ті фактори, що впливають на певні економічні процеси в країні (індекс інфляції, рівень тіньової економіки, курс долара до гривні, експорт/імпорт тощо). Під соціальними детермінантами потрібно розуміти ті фактори, що впливають на соціальний розвиток країни (рівень безробіття, середня зарплата, прожитковий мінімум, доходи населення тощо). Під поведінковими детермінантами варто розуміти безпосередньо ті фактори, що впливають на морально-етичну поведінку суспільства (довіра до Президента, довіра до ВРУ, довіра до Уряду тощо). Для визначення факторів було проведено попередньо кореляційний аналіз 14 показників, які характеризували різні фактори впливу на боргову безпеку. За результатами аналізу, найбільшого впливу на боргову безпеку мали: індекс інфляції (x_1), курс долара до гривні (x_2), які характеризують монетарні показники розвитку країни, прожитковий мінімум (x_3), що використовується при аналізі соціально-

економічного розвитку суспільства, та довіра до ВРУ (x_4), що використовується при поведінкових дослідження. Саме дані фактори були включені в регресійну модель, оскільки є статистично значущі.

Дослідження проведено за період з 2012 року по 2021 рік. Емпірична база сформована за рахунок даних Міністерства фінансів та результатів соціологічних досліджень здійснених Інститутом соціології Національної Академії наук України. Для аналізу залежна змінна – боргова безпека – використано індекс боргової безпеки, який був розрахований в попередньому розділі.

Реалізація кореляційно-регресійного аналізу була здійснена за допомогою табличного процесора Microsoft Excel («Дані» - «Аналіз даних» - «Регресія») (рисунок 2.7).

Регрессионная статистика								
Множественный R	0,969116926							
R-квадрат	0,939187616							
Нормированный R-квадрат	0,890537709							
Стандартная ошибка	0,074745938							
Наблюдения	10							
Дисперсионный анализ								
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>			
Регрессия	4	0,431425223	0,107856306	19,30502389	0,003053244			
Остаток	5	0,027934777	0,005586955					
Итого	9	0,45936						
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>	<i>Нижние 95,0%</i>	<i>Верхние 95,0%</i>
Y-пересечение	1,78533246	0,327560768	5,450385505	0,002825125	0,9433107	2,627354219	0,9433107	2,627354219
Переменная X 1	-0,011680542	0,002447239	-4,77294716	0,005001741	-0,01797137	-0,005389714	-0,01797137	-0,005389714
Переменная X 2	-0,019739568	0,006877557	-2,870142344	0,034988797	-0,037418891	-0,002060244	-0,037418891	-0,002060244
Переменная X 3	0,314889696	0,130170447	2,419056739	0,040187414	-0,019724089	0,649503482	-0,019724089	0,649503482
Переменная X 4	0,027378787	0,001044217	26,21943258	0,024268693	0,014110748	0,040646827	0,014110748	0,040646827

Рисунок 2.7 – Кореляційно-регресійний аналіз впливу факторів на боргову безпеку України

Джерело: складено автором на основі розрахунків

За даними рисунку 2.7, коефіцієнт кореляції (множинний R) дорівнює 0,97, а це означає, що відібрані показники монетарного, соціально-економічного та поведінкового розвитку країни мають тісний кореляційний зв'язок та на 97% описують зміни боргової безпеки країни.

Коефіцієнт детермінації (R-квадрат) дорівнює 0,94, а це означає, що відібрані показники монетарного, соціально-економічного та поведінкового

розвитку країни мають сильну регресійну залежність та на 94% описують зміни боргової безпеки країни.

На основі даних рисунку 2.7 побудуємо рівняння регресії:

$$y = 1,785 - 0,011x_1 - 0,020x_2 + 0,315x_3 + 0,027x_4 \quad (2.1)$$

Щоб вирішити, чи адекватно отримане рівняння лінійної регресії, також використовуються критерій Фішера (f-критерій) та критерій Стьюдента (t-критерій).

За допомогою критерію Фішера, можна побачити, що підтверджується припущення про існування лінійної залежності між борговою безпекою та розглянутими показниками. Рівняння в цілому значуще і також статистично значущі всі фактори. Отже, можемо стверджувати про адекватність регресійної моделі з довірчою ймовірністю 95%.

При перевірці якості регресійної моделі доцільно також оцінити значимість коефіцієнтів регресії, що проводиться за критерієм Стьюдента. Так, як розрахункове значення більше табличного значення, то коефіцієнт регресії є значущим, тобто, сформованим під впливом не випадкових факторів.

За результатами проведеного регресійного аналізу можна зробити висновок про достатньо високу адекватність побудованої моделі залежності боргової безпеки (y) від індексу інфляції (x_1), курсу долара до гривні (x_2), прожиткового мінімуму (x_3) та рівня довіри до ВРУ (x_4). Проте найбільший вплив на боргову безпеку має прожитковий мінімум, про що свідчить найбільше значення коефіцієнта (0,314).

Знак перед змінною характеризує зв'язок фактору та боргової безпеки в країні. Так, індекс інфляції (x_1) має негативний знак, тому є дестабілізатором боргової безпеки країни. Даний факт, пояснюється тим, що зростання інфляції в країні призводить до зменшення реальних доходів населення, українського бізнесу та держави в цілому, що негативно відображається на дохідній частині

державного бюджету. У той же час, зростання інфляції підвищують виробничі витрати. В цілому зростання індексу інфляції на 1 % призводить до погіршення індексу боргової безпеки на 0,011 п.п.

Курс долара до гривні (x_2) має негативний знак, тому також є дестабілізатором боргової безпеки країни. Даний факт, пояснюється тим, що зростання курсу долара в країні призводить до зростання вартості обслуговування і погашення зовнішнього державного боргу, що негативно відображається на видатковій частині державного бюджету. В цілому зростання курсу долара на 1 % призводить до погіршення індексу боргової безпеки на 0,019 п.п.

Прожитковий мінімум (x_3) має позитивний знак, тому є стабілізатором боргової безпеки країни. Даний факт, пояснюється тим, що зростання прожиткового мінімуму несе за собою зростання не лише соціальних виплат, а і податків та штрафів, що збільшить дохідну частину бюджету. В цілому зростання прожиткового мінімуму на 1 % призводить до покращення індексу боргової безпеки на 0,314 п.п.

Довіра до ВРУ (x_4) має позитивний знак, тому є стабілізатором боргової безпеки країни. Даний факт, пояснюється тим, що зростання довіри до влади в країні сприяє прийняттю ефективних рішень. В цілому зростання довіри до ВРУ на 1 % призводить до покращення індексу боргової безпеки на 0,027 п.п.

В Україні наслідками розчарування в публічних органах влади стають зниження економічних показників та відтік населення. У цьому контексті дуже важливо, щоб громадяни могли бачити перспективи державного розвитку, тобто довіряли органам влади, оскільки саме вони визначають політику та стратегію розвитку держави та здійснюють оперативне управління.

Основними шляхами підвищення рівня суспільної довіри до органів публічної влади є:

– налагодження діалогу та робота на партнерських засадах щодо вирішення проблем суспільної життєдіяльності. Постійна співпраця, відкритість органів влади та звітування стимулюватиме зростання рівня суспільної довіри до

органів влади. Це особливо важливо, оскільки в сучасних реаліях України саме довіра, а не примус є вирішальною умовою ефективності влади та її здатності консолідувати суспільство у вирішенні проблем його розвитку. Відкритість та прозорість інформації органів публічної влади є запорукою реального контролю громадськості за його діяльністю. Загалом громадський контроль можна розглядати як важливий інструмент забезпечення прозорості діяльності державних органів, адже за допомогою таких інструментів контролю (громадські слухання, опитування, запрошення на зустрічі тощо) також можна підвищити довіру до органів державної влади на державному та місцевому рівнях.

– створюючи взаємодію з громадянами, необхідно враховувати, що одним із завдань громадянського суспільства сьогодні є також запобігання корупції та викриття корупційних зловживань з боку представників тієї чи іншої інституції. У зв'язку з цим органи державної влади мають приділяти особливу увагу співпраці з громадськими організаціями, оскільки така відкритість ще більше сприятиме підвищенню рівня довіри суспільства.

– взаємодія зі ЗМІ та висвітлення діяльності органів публічної влади у соціальних мережах є індикаторами інституційної відкритості, що в свою чергу може спонукати громадські організації до співпраці та активної участі в прийнятті інституційних рішень, оскільки вже є певний рівень довіри та відкритості [56].

Таким чином, за результатами проведеного кореляційно-регресійного аналізу можна зробити висновок про достатньо високу адекватність побудованої моделі залежності боргової безпеки від індексу інфляції, курсу долара до гривні, прожиткового мінімуму та рівня довіри до ВРУ. Проте найбільший вплив на боргову безпеку має прожитковий мінімум.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження в рамках кваліфікаційної роботи можна зробити наступні висновки:

1. Надмірне зростання державного боргу є однією з глобальних проблем сучасного розвитку України, що має ряд негативних наслідків для фінансової системи країни та її боргової безпеки. Боргова безпека є ключовим фактором забезпечення національного економічного суверенітету, та стабільності фінансової системи проти внутрішніх та зовнішніх загроз, а також у реалізації соціально-економічної стратегії сталого розвитку. Узагальнення існуючих в економічній літературі концептуальних підходів до розгляду сутності «боргова безпека держави» дозволило сформулювати власне трактування даної категорії, відповідно до якого: боргова безпека держави – це допустимий рівень державної заборгованості, який дозволяє задовольнити потреби держави у фінансових ресурсах з метою вирішення соціально-економічних проблем суспільства та розвитку національного господарства.

2. Питання довіри громадян до органів державної влади є одним із найважливіших у політичному та соціально-економічному житті кожної країни. Насамперед тому, що посадові особи місцевого самоврядування та державні службовці в умовах реформування та розвитку різних галузей країни стали об'єктами особливої уваги всього суспільства. Від довіри до них та їх діяльності найбільшою мірою залежить соціальна стабільність суспільства та його готовність до кардинальних реформ. Проведене дослідження сутності суспільної довіри дозволило визначити наступне: довіра громадян до органів публічної влади є однією із найважливіших характеристик суспільних відносин, яка визначає здатність державної політики впливати на: розвиток демократичних засад, формування громадянського суспільства та соціально-економічний розвиток країни в цілому. Укріплення довіри громадськості покращує дотримання фіскальної культури та податкових зборів, а також визначає повагу

до прав власності. Це також додає впевненості споживачам та інвесторам, що має вирішальне значення для створення робочих місць і функціонування економіки в цілому. Тому довіра до влади є вираженням надії на те, що державна влада служитиме добробуту людей, реалізовуватиме нагальні інтереси та потреби суспільства.

3. Створена концептуалізація боргової безпеки держави, яка окрім взаємозв'язку боргової безпеки та довіри, дозволяє нам проаналізувати її роль у забезпеченні макроекономічної стабільності країни. Державний борг є одночасно інструментом макроекономічної політики і фактором впливу на макроекономічні показники, такі як дефіцит державного бюджету, податкові надходження, інфляція, валютний курс, платіжний баланс, національний дохід. Довіра як соціально-культурний елемент суспільства є не лише філософською чи соціальною категорією, але й економічною, адже в економіці довіра відіграє колосальну роль – без неї не може бути кредитно-позикових та інвестиційних відносин, низьких трансакційних витрат та своєчасної і повної сплати податків. Втрата довіри населення та іноземних кредиторів може спричинити нищівні наслідки для економіки держави, оскільки вона буде не в змозі покрити свій бюджетний дефіцит та розрахуватися зі всіма своїми зобов'язаннями. Було з'ясовано, що найбільші боргові зобов'язання Україна має перед МВФ, та станом на 30.09.2022 року становлять 476,7 млрд грн, а їх частка у загальній сумі державного та гарантованого боргу – 13,3 %.

4. Для визначення загального рівня боргової безпеки країни на відміну від наведених в Методичних рекомендаціях додатково було обрано ще чотири показники боргової безпеки, що використовують у своїх розрахунках міжнародні фінансові організації: відношення витрат на обслуговування боргу до доходів державного бюджету, відношення платежів з обслуговування державного боргу до видатків держбюджету, відношення платежів за державним боргом до ВВП, відношення відсоткових виплат за боргом до ВВП. Дані індикатори дозволяють нам проаналізувати основні потенційні загрози та джерела нестабільності,

спрогнозувати їх майбутню динаміку та розрахувати загальний рівень боргової безпеки.

5. В результаті проведеного аналізу суспільної довіри до органів публічної влади, було зроблено висновок, що погана робота публічних органів влади, скандали та корупція підривають довіру людей до державних установ, які служать їхнім інтересам та інтересам країни. Кращий зв'язок і доступ до більшої кількості дезінформації також впливають на довіру населення до влади. Хоча емпіричних доказів все ще мало, соціальні медіа та новини, що швидко поширюються (справжні чи фейкові), змінюють суспільний дискурс. Соціальні медіа можуть висвітлювати інституційні провали (реальні чи уявні), уможлиблювати складне націлювання інформаційних кампаній, маніпулювати поглядами та вплинули на довіру до легітимності результатів виборів. Аналіз суспільної довіри до органів влади за останні десять років показав, що коливання довіри до інших інститутів пов'язані здебільшого з коливаннями довіри до Президента, оскільки саме довіра до Президента виступає чинником, що обумовлює інституційну довіру в цілому. На сьогодні в Україні найбільше користуються довірою Збройні Сили, а найменше політичні партії.

6. Крім того, було здійснено дослідження впливу суспільної довіри до органів публічної влади на рівень боргової безпеки держави за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Реалізація кореляційно-регресійного аналізу була здійснена за допомогою табличного процесора Microsoft Excel («Дані» - «Аналіз даних» - «Регресія»). Результати показують достатньо високу адекватність побудованої моделі залежності боргової безпеки від індексу інфляції, курсу долара до гривні, прожиткового мінімуму та рівня довіри до ВРУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Мінекономрозвитку від 29 жовтня 2013 р. № 1277 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 11.11.2022).
2. Волкова О. Г. Теоретичні питання боргової стійкості держави. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С. 37-40. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3679&i=7> (дата звернення: 11.11.2022).
3. Кулінська А. В. Систематизація підходів до оцінювання боргової безпеки та її складових елементів в Україні. *Економіка і регіон*. 2015. № 4. С. 91-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_4_18 (дата звернення: 11.11.2022).
4. Бойко Д. І., Коковіхіна О. О., Лисьонкова Н. М. Визначення сутності боргової безпеки держави та ідентифікація її загроз. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 4. С. 134-139. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2018/4_09_uk/25.pdf (дата звернення: 11.11.2022).
5. Галайко Н. В. Сутність і значення боргової безпеки в системі економічної безпеки держави / Н. В. Галайко // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна*. - 2017. - Вип. 2. - С. 24-33. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1071> (дата звернення: 11.11.2022).
6. Барановський О. Дослідження теоретичних засад боргової безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка*. 2016. Вип. 1. С. 327-337. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2016_1%281%29__55 (дата звернення: 11.11.2022).

7. Котіна Г., Степура М., Кондро П. Боргова безпека України: оцінка, ризику та перспективи. Схід. 2017. № 3. С. 10–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2017_3_3 (дата звернення: 11.11.2022).

8. Подзігун Б. С. Вплив державного боргу на боргову безпеку. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20973/Podzihun_Bakalavrsk_a_robota.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 12.11.2022).

9. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 12.11.2022).

10. Довгалюк В.В. Основні загрози борговій безпеці України. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/280.pdf> (дата звернення: 12.11.2022).

11. Волянська О. В., Підкуркова І. В. Довіра до суду як чинник довіри до публічної влади: міжнародний та національний виміри. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. Харків, 2018. № 2 (37). С. 151–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2018_2_14 (дата звернення: 12.11.2022).

12. Палюх, С. Формування позитивного іміджу органів публічної влади / Степан Палюх // *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах інноваційного розвитку економіки : матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з між нар. участю*, Ч. 2 м. Тернопіль, 15 травня 2020 р. / редкол. : Р. Р. Августин, А. Ю. Васіна, Т. Л. Желюк та ін. ; відпов. за вип. М. М. Шкільняк. - Тернопіль : ТНЕУ, 2020. - С. 371-374.

13. Мозоль Н. І. Політичні основи державної політики у сфері внутрішніх справ/Н. І. Мозоль // *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення*. -Київ:Ліра-К, 2015.-С.409-412.

14. Кравчук В. М., Сташків Н. М. Репутація судді як передумова формування поваги та довіри до суду // *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №

5. С.34-37. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_5_2019.pdf (дата звернення: 13.11.2022).

15. Мельник, О.В. Транспарентність як засада організації та діяльності прокуратури / О.В. Мельник // Правові горизонти. – 2019. – Вип. 17 (30). – С. 102-106. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77741> (дата звернення: 14.11.2022).

16. Прокоф'єв М. М. Довіра громадян до національної поліції: адміністративно-правові засади формування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020 № 5. С. 239-242.

17. Кубасенко А.В. Формування суспільної довіри та підтримки громадян в умовах становлення Національної поліції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. Vol. 2-2. P. 110-114.

18. Ундір В. О. Принципи взаємодії органів державної влади і громадських структур як основа гармонізації суспільства. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/75/72> (дата звернення: 15.11.2022).

19. Пабат В. О. Управлінські компетентності державних службовців / В. О. Пабат, Я. Ф. Жовнірчик // Ефективність державного управління. - 2017. - Вип. 1. - С. 121-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2017_1_16 (дата звернення: 15.11.2022).

20. Ткаля, О. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату / О. Ткаля, А. Шелудько // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – № 11. – С. 274-279. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/48.pdf> (дата звернення: 15.11.2022).

21. Чабанна М. В. Довіра до політичних інститутів: передумови та наслідки для демократії / М. В. Чабанна // Магістеріум. Політичні студії. - 2014. - Вип. 58. - С. 8-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_p_2014_58_4 (дата звернення: 15.11.2022).

22. Мороз І. В. Логос зовнішнього державного боргу: онтологічно-гносеологічний аспект. *Економічний аналіз*. 2021. Т.3 №2. С. 59-71. URL:

<https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1932> (дата звернення: 16.11.2022).

23. Замкова Н. Державний борг України за масштабної кризи / Замкова Н., Гнидюк І. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*, 2022, 144.4: 110-121. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1350> (дата звернення: 16.11.2022).

24. Філатова, Г. П. Боргова безпека в системі забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... д-ра філософії : 072. Суми, 2021. 221 с.

25. Статистика щодо продажу та погашення ОВДП. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/viplati-uryadu-za-pogashennyami-ovdp-iz-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyni-na-437-mlrd-grn-perevischuyut-zapozichennya-vid-prodaju-vidpovidnih-tsinnih-paperiv-na-auktsionah--depozitariy-nbu> (дата звернення: 17.11.2022).

26. Військові ОВДП. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/local_bonds_issued_during_the_war_time-572 (дата звернення: 17.11.2022).

27. Державний борг та гарантований державою борг. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (дата звернення: 17.11.2022).

28. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions> (дата звернення: 18.11.2022).

29. Державний борг України. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 18.11.2022).

30. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> (дата звернення: 19.11.2022).

31. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2021-2024 роки. URL: <https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija> (дата звернення: 19.11.2022).

32. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 19.11.2022).
33. Меренкова Л.О. Боргова безпека України: теоретичні засади, стан, перспективи. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. № 15. С. 704-712. URL: <http://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/576> (дата звернення: 20.11.2022).
34. Мартиненко В.В. Замота І.О. Боргова безпека України: теоретичні засади та оцінка стану. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2019. №35. С. 35-39. URL: <http://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/576> (дата звернення: 22.11.2022).
35. Мелих О. Ю. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7509> (дата звернення: 22.11.2022).
36. Лондар Л. П. Боргова політика України щодо зростання ризику дефолту : аналітична записка. Київ : НІСД, 2018. 21 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-05/Londar_borgova-a694f.pdf (дата звернення: 22.11.2022).
37. Стойко О. Я., Шубенко І. А. Оцінка стану державного боргу України та напрями його оптимізації. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 123–133. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-123-133> (дата звернення: 22.11.2022).
38. І. Чиж. Державний борг України: механізм управління та обслуговування. URI: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/20996> (дата звернення: 24.11.2022).
39. Чисельність населення України. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (дата звернення: 24.11.2022).
40. Кредитний рейтинг України. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/kreditnij-rejting-potochni-rejtingi-zagalna-informacija-istorichni-zmini> (дата звернення: 24.11.2022).

41. Гусаревич Н. В., Конак О. О., Ткаченко С. В. Боргова безпека України. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 24. С. 78-83. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6951&i=12> (дата звернення: 24.11.2022).
42. Trust in public institutions: Trends and implications for economic security. United Nations. URL: <https://www.un.org/development/desa/dspd/2021/07/trust-public-institutions/> (дата звернення: 26.11.2022).
43. Batrancea, L. Trust and power as determinants of tax compliance across 44 nations. *Journal of Economic Psychology*. 2019. URL: <https://doi.org/10.1016/j.joep.2019.102191> (дата звернення: 27.11.2022).
44. Huber, B., Barnidge, M., Gil de Zúñiga, H., & Liu, J. Fostering public trust in science: The role of social media. *Public understanding of science*, 2019. pp. 759-777.
45. Trust in government. Organization of economic cooperation and development. URL: <https://data.oecd.org/gga/trust-in-government.htm> (дата звернення: 27.11.2022).
46. Vergara, Raymond John D., Philip Joseph D. Sarmiento, and James Darwin N. Lagman. Building public trust: a response to COVID-19 vaccine hesitancy predicament. *Journal of Public Health*, 2021. pp. 291-292.
47. Збереження довіри суспільства до влади. URL: <https://www2.deloitte.com/xe/en/insights/industry/public-sector/government-trends/2021/public-trust-in-government.html> (дата звернення: 28.11.2022).
48. Khosravi M. Perceived Risk of COVID-19 Pandemic: The Role of Public Worry and Trust. URL: <https://doi.org/10.29333/ejgm/7856> (дата звернення: 28.11.2022).
49. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності. Випуск 8 (22) / Головні редактори д.екон.н. В.М.Ворона, д.соціол.н. М.О.Шульга. – Київ : Інститут соціології НАН України, 2021. – 620 с. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/monitoring-2021dlya-tipografii.pdf> (дата звернення: 28.11.2022).

50. Burova, O. Sociological analysis of the factors influencing citizens' attitudes to local governments in Ukraine. URL: <http://stmm.in.ua/archive/ukr/2021-2/9.pdf> (дата звернення: 28.11.2022).

51. Довіра до держави: як зберегти національну єдність заради перемоги. URL: <https://dif.org.ua/article/dovira-do-derzhavi-yak-zberegti-natsionalnu-ednist-zaradi-peremogi?fbclid=IwAR2YqXB2VhZZaFY3zFWOtgueI4oYW3bBxzXPNvK3Yq5tpmEXh0easVvzkAE> (дата звернення: 28.11.2022).

52. Ставлення громадян України до питань, пов'язаних з пандемією коронавірусу COVID-19 (жовтень 2021). *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlenniagromadian-ukrainy-do-pytan-poviazanykh-z-pandemiieiu-koronavirusu-covid19> (дата звернення: 30.11.2022).

53. Індекс інфляції. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2021/> (дата звернення: 30.11.2022).

54. Архів валютних курсів. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/2019-12-30/> (дата звернення: 30.11.2022).

55. Прожитковий мінімум. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> (дата звернення: 30.11.2022).

56. Тимофеев С.П. Перспективи підвищення рівня довіри до органів публічної влади в Україні. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-6\(12\)-149-162](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-6(12)-149-162) (дата звернення: 30.11.2022).

ДОДАТОК А

ІНДИКАТОРИ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Таблиця А.1 – Основні індикатори для оцінювання боргової безпеки
України

Назва індикатора	Формула розрахунку	Характеристика
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	обсяг державного та гарантованого боргу, млн. гривень / ВВП, млн. гривень x 100	Дає змогу оцінити рівень боргового навантаження на економіку держави, а також відображає її можливості розраховуватися з кредиторами, виходячи з економічного потенціалу
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	обсяг валового зовнішнього боргу, млн. доларів США x середній курс гривні до долара США / ВВП, млн. гривень x 100	Визначає можливість країни без особливих труднощів обслуговувати свій зовнішній борг
Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	-	Відображає, яким чином відсоткові ставки за державними облігаціями внутрішнього займу впливають на вартість обслуговування державних боргів
Індекс ЕМВІ+Україна	-	Відображає зважену дохідність державних і квазідержавних облігацій країни
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	обсяг офіційних резервних активів, млн. доларів США / обсяг валового зовнішнього боргу, млн. доларів США x 100	Показує, якою мірою валовий зовнішній борг може бути профінансований за рахунок золотовалютних резервів

Джерело: складено автором на основі даних [9]

ДОДАТОК Б
ЗНАЧЕННЯ ІНДИКАТОРІВ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Таблиця Б.1 – Порогові значення та вагові коефіцієнти індикаторів боргової безпеки держави

Назва індикатора	Вагові коефіцієнти	Значення індикаторів				
		Оптимальне	Задовільне	Незадовільне	Небезпечне	Критичне
Дестимулятори						
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	0,2195	20	30	40	50	60
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	0,2214	40	45	55	60	70
Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	0,183	4	5	7	9	11
Індекс ЕМВІ+Україна	0,1778	200	300	500	700	1000
Стимулятори						
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	0,1983	50	45	41	36	20

Джерело: складено автором на основі даних [9]

Таблиця Б.2 – Індикатори оцінки боргової безпеки України

Рік	Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	Середньо зважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	Індекс ЕМВІ+ Україна	Відношення офіційних резервів до валового зовнішнього боргу, %	Відношення витрат на обслуговування боргу до доходів державного бюджету, %	Відношення платежів з обслуговування державного боргу до видатків держбюджету, %	Відношення платежів за державним боргом до ВВП, %	Відношення відсоткових виплат за боргом до ВВП, %
2012	36,6	73,7	12,9	598,0	18,2	6,99	5,12	6,55	1,72
2013	40,1	74,6	13,1	844,0	14,4	9,34	6,56	7,66	2,18
2014	70,2	95,8	14,0	2226,0	6,0	13,83	11,86	10,97	3,26
2015	79,4	131,0	13,1	2374,6	11,2	15,80	15,05	25,43	4,39
2016	81,0	121,7	9,2	590,9	13,7	15,54	14,22	8,76	4,09
2017	71,8	103,9	10,5	691,4	16,1	13,93	13,28	15,92	3,74
2018	60,9	87,7	17,8	825,5	18,2	12,43	11,80	9,86	3,27
2019	50,3	79,2	16,9	770,3	20,8	12,01	11,18	11,70	3,02
2020	60,8	80,8	10,2	1011,9	23,2	11,22	9,37	12,07	2,88
2021	48,9	35,8	11,3	1084,9	19,3	11,80	10,27	10,88	2,80

Джерело: розраховано автором на основі даних [29,32]